زنجیرەی ڕێنماییەکانی ڕێگای ڕاست

ڕوناکی نیيەت پاکی
و
تاریکییەکانی
ویستی دونیا بەکاری
دواڕۆژ

لە ژێر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا

نوسینی :

د. سعيد بن علي بن وهف القحطاني

وەرگێڕانی :

م.شاخوان جواد أحمد

پێش نوێژو وتار خوێنی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف) / چەمچەماڵ

چاپی یەکەم ١٤٢٩کۆچی-٢٠٠٨زایینی

ناوی کتێب: ڕوناکی نییەت پاکی و تاریکییەکانی ویستی دونیا بەکاری دواڕۆژ .

ناوی نووسەر: د. سعيد بن علي بن وهف القحطاني .

ناوی وەرگێڕ: م.شاخوان جواد أحمد.

ژمارەی سپاردن: ژمارە (٣٤٦)ی ساڵی (٢٠٠٢) پێ دراوە لە لایەن وەزارەتی ڕۆشنبیری حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە .

زنجیرە: زنجیرەی (٣٨) لە زنجیرەی ڕێنماییەکانی ڕێگای ڕاست.

نۆرە و ساڵی چاپ: یەکەم (١٤٢٩ هـ / ٢٠٠٨) .

چاپ خانە: چاپەمەنی سیما/ سلێمانی .

بنکەی بڵاوکردنەوە:

کتێبخانەی سوننە ـ سلێمانی.

کتێبخانەی سیما ـ چەمچەماڵ.

کتێبخانەی زانست ـ کەلار.

قال الإمام الشافعي رحمهُ الله :

كُلُّ العُلومِ سِوَى القُرآنِ مَشغَلَة   إلاَّ الحَديثَ وإلاَّ الفِقْهَ في الدِّينِ
العِلمُ ما كانَ فيهِ قالَ حَدَّثَنا   وَما سِوَى ذَاكَ وَسواسُ الشَّياطينِ

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی وەرگێڕ

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونتوب إليه ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له واشهد أن لا اله إلا الله وحده لا شريك له واشهد أن محمدا عبده ورسوله.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ١٠٢ ﴾ (١)

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ١ ﴾ (٢)

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ٧١ ﴾ (٣)

أما بعد :

فإنَّ خَيرَ الحَديث كتابُ الله، وَخَيرَ الهَدْي هَدْيُ مُحمَّد ﷺ، وَشرَّ الأمورِ مُحْدَثاتُها، وكلَّ مُحدَثَة بِدْعَة، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَة، وَكُلَّ ضَلالَةٍ في النّار.

موسڵمانی خۆشەویست ئەم نامیلکەیەی بەر دەستت باس لە یەکێك لە گرنگترین بنچینەکانی گیرابوونی کردەوە چاکەکان دەکات، ئەو بنچینەیەی ئەگەر لە هەر کردەویەکی چاکەدا نەبێت وەرناگیرێت و قەبوڵ نابێت، ئەویش نییەت پاکییە، بۆیە گەورەترین و بەنرخ ترین دەست مایەی موسڵمان بۆ گیرابوون و بەدەست هێنانی پاداشتی زۆر لەسەر کردەوە چاکەکانی بریتیە لەو نییەتەی کە لەناو دڵیدا هەیە، جا بە پێی بوون و نەبوون و کەم و زۆری نییەتی حیساب بۆ کردەوەکانی

---

(١) سورة آل عمران ، آية (١٠٢) .

(٢) سورة النساء ، آية (١) .

(٣) سورة الأحزاب ، آية (٧٠-٧١) .

دەکرێت.

بۆیە موسڵمانی خۆشەویست زۆر هەوڵ بدە نییەتت تەنها بۆ خوای پەروەردگار بێت لە ئەنجام دانی کردەوەکانتدا، چونکە خێرو بەرەکەتی دونیاو دواڕۆژ لە فەزڵ و گەورەیی بەروو بومەکانی نیەت پاکییە، وە گەورەترین هۆکارە بۆ گیرابوون و وەرگیرانی کردەوەکان ئەگەر شوێن کەوتنی پێغەمبەری (ﷺ) لە گەڵدا بێت، وە دەبێتە مایەی بە دەست هێنانی خۆشەویستی خوای پەروەردگار و پاشان خۆشەویستی فریشتەکان، وە نیەت پاکی بنچینەو بنەماو ناوەڕۆکی هەموو کردەوەیەکە.

موسڵمانی ئازیز بە هۆی نییەت پاکی و دڵسۆزیتەوە خێرو پاداشتت بۆ دەنوسرێت لەسەر کردەوە حەڵاڵ و دونیاییەکان ئەگەر لە ئەنجامدانیاندا مەبەستت خوای پەروەردگار بێت، وە خێرو پاداشتت بۆ دەنوسرێت لەسەر ئەو کردەوانەی کە نییەتی باش و ڕاستت هەبووە بیانکەیت ئەگەر نەتتوانی بیشیان کەیت (بە هۆی ڕێگرێکەوە)، موسڵمانی خۆشەویست ئەگەر دەتەوێت خوای پەروەردگار ئەم ئوممەتە سەربخات بەسەر دوژمنان و ناحەزانیدا ئەوە هەوڵ بدە نییەتت پاك بکەیتەوە لە ڕیاو بەشەکانی نەفست، وە بزانە نییەت پاکی مایەی ڕزگار بوونە لە سزای دواڕۆژ، وە هۆکارە بۆ لاچوون و نەمانی تەنگ و چەڵەمەی دونیاو دواڕۆژ، وە مایەی ڕزگار بوونە لە گومڕایی و سەرلێشێواوی، وە هۆکارە بۆ زیاتر هیدایەت و ڕێنمونی.

بۆیە خوشك و برای ئازیز ئەگەر دەتەوێت هەست بە دڵ ئارامی و بەختەوەری بکەیت، ئەگەر دەتەوێت ئیمان لە دڵتا جوان و ڕازاوە بێت و عاقیبەتت خێر بێت و پاڕانەوەکانت گیرابێت و لە ناو گۆڕدا نازو نیعمەت و مـوژدەی دڵخۆش کەر بە دەست بهێنیت و بچیتە ناو بە هەشتەوەو ڕزگار بێت لە ئاگری دۆزەخ، ئەوە هەوڵ بدە هەر کاتێك کردەوەی چاکەت کرد تەنها مەبەستت ڕازی کردنی خوای پەروەردگار بێت و دوور بیت لە ڕیا کردن و کردەوە کردن بۆ نەفسی خۆت.

داواکارم لە خوای پەروەردگار بۆ خۆم و سەرجەم موسڵمانان دڵسۆزی و نیازپاکیمان پێ ببەخشێت لە هەموو ووتەو کردەوەیەکدا، وە کردەوەکانمان پاك بکاتەوە لە بەشی نەفس و هەواو ئارەزووەکانی، وە دوورمان بخاتەوە لە کردنی ڕیا.

لە کۆتاییدا لە خوای پەروەردگار دەپاڕێینەوەو دەڵێین:﴿ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ ﴾ (آل عمران: ٨).

✍: م. شاخەوان جەواد ئەحمەد
پێش نوێژو وتار خوێنی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف)

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی دانەر :

إن الحمد لله، نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله، صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسانٍ إلى يوم الدين، وسلم تسليمًا كثيرًا، أما بعد:

موسوڵمانی خۆشەویست ئەمەی بەردەستت نامیلکەیەکی کورتە لەسەر" **ڕوناکی نییەت پاکی و تاریکییەکانی ویستی دونیا بەکاری دوا ڕۆژ** " تیایدا تێگەیشتن لە ماناو واتەی نییەت پاکی و گرنگی و پایەی بەرزی نیەتی باشم ڕوون کردۆتەوە، وە باسی ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە کردنی کاری چاکەم کردووە، وە باسی ئەو

کارانەم کردووە کە بۆ بەدەست هێنانی دونیا دەکرێت، وە باسی ترسناکی و جۆرو بەشەکانی ڕیام کردووە، وە باسی شوێنەواری خراپی ڕیا لەسەر کردەوە چاکەکانم کردووە، وە باسی هۆکارو پاڵنەرەکانی ڕیام کردووە، وە باسی ڕێگا چارەی بەدەست هێنانی نیەت پاکیم (الإخلاص) کردووە.

موسڵمانی خۆشەویست نییەت پاکی هۆکارێکە بۆ سەرکەوتن و ڕزگار بوون لە سزای خوای پەروەردگار، وە بەرز بوونەوەی پلەو پایە لە دونیا و دواڕۆژدا پێی، وە سەرفراز بوون بە خۆشەویستی خوای پەروەردگار بە هۆیەوە، وە خۆشەویستی ئەهلی ئاسمانەکان و زەوی بۆ کەسی نیازپاك (المُخلِص)، کە بەڕاستی ئەمە نورو ڕوناکییەکە خوای پەروەردگار دەیخاتە دڵی ئەو بەندانەی کە خۆی ویستی لێیە، هەروەك خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ ٱللَّهُ لَهُۥ نُورًا فَمَا لَهُۥ مِن نُّورٍ ۝٤٠﴾ (النور: ٤٠).

واتە: هەرکەسێك خوای پەروەردگار نورو ڕوناکی پێ نەبەخشێت، ئەوە هەرگیز نورو ڕوناکی نییە. ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە کردنی کاری دواڕۆژ هەمووی تاریکییە، لەبەر ئەوەی ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە کردنی کاری دواڕۆژ پێچەوانەی خوا بە تەنها پەرستییە، وە ئەگەر تێکەڵ بەهەر کردەوەیەك ببێت ئەوە هەڵی دەوەشێنێتەوە، هەروەك خوای پەروەردگار فەرموویەتی:

﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَـٰلَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ۝١٥ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ إِلَّا ٱلنَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا۟ فِيهَا وَبَـٰطِلٌ مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ۝١٦﴾ (هود: ١٥-١٦).

واتە: هەرکەسێك لە ژیانی دونیادا تەنها مەبەست و هەوڵ و کۆششی دونیاو جوانیەکانی بێت، ئەوا ئێمە لەدونیادا ئاوات ومەبەستەکانی ئەدەینێ "بە ئەندازەی ویستی خۆمان کە بڕیارمان لەسەر داوە نەك بەمەبەست وهەڵپەو هەموو ئاواتەکانی خۆیان" وە لە دونیادا بەرهەمی ڕەنجی خۆیان وەرئەگرن، وە لە دوا

ڕۆژدا هیچ پاداشتی چاکەیان نادرێتەوە وە هیچ خۆشی و ئیسراحەتیان بۆ نییە تەنها ئاگری دۆزەخ نەبێت، وە ئەو کردەوانەی لە دونیادا ئەیان کرد هەمووی پوچەڵە و وەرنەگیراوە لای خوای پەروەردگار چونکە بۆ خوای پەروەردگاریان نەکردوەو مەبەستیان ڕازی بوونی ئەو نەبووە.

ئەم نامیلکەیەم کردۆتە دوو بەشەوە، هەر بەشەی چەند باسێکی لە ژێردا جێ دەبێتەوە، بەم شێوەیەی لای خوارەوە:

بەشی یەکەم: ڕوناکی نییەت پاکی.

باسی یەکەم: تێگەیشتن لە ماناو واتەی نییەت پاکی.

باسی دووەم: گرنگی نییەت پاکی.

باسی سێیەم: پلەو پایەی بەرزی نیەتی باش.

باسی چوارەم: بەرو بووم و سودەکانی نییەت پاکی.

بەشی دووەم: تاریکییەکانی ویستی دونیا بەکاری دوا ڕۆژ:

باسی یەکەم: ترسناکی ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە کردنی کاری چاکە.

باسی دووەم: جۆرەکانی ئەو کارانەی کە بۆ بەدەست هێنانی دونیا دەکرێت.

باسی سێیەم: ترسناکی و زیانەکانی ڕیا.

باسی چوارەم: جۆرو وردەکارییەکانی ڕیا.

باسی پێنجەم: بەشەکانی ڕیاو شوێنەواری خراپی لەسەر کردەوە چاکەکان.

باسی شەشەم: هۆکارو پاڵنەرەکانی ڕیا کردن.

باسی حەوتەم: ڕێگا چارەی بەدەست هێنانی نیازپاکی و چارەسەری ڕیا کردن.

داواکارم لەو خوایە بەو ناوە گەورەیەی ئەگەر داوای لێ بکرێت پێی ئەبەخشێت، وە ئەگەر هاواری بۆ بکرێت پێی وەڵام ئەداتەوە، داوای لێ دەکەم، ئەم کارە پیرۆزە تەنها لەبەر خاتری ئەو بێت، نوسەرو خوێنەرو چاپکەرو بڵاو کەرەوەی لە فیردەوسی بەرزو پان و بەرین پڕ نازو نیعمەت نزیک بکاتەوە، وە سودم پێ بگەیەنێت لە ژیانی دونیاو پاش مردنم، وە سود بە هەموو ئەو کەسانە

بگەیەنێت کە ئەگات پێیان، بەڕاستی خوای پەروەردگار باشترین داوا لێکراوە و بەرێزترین ئومێد پێ بووانە، تەنها هەر ئەو پشتیوانمانە وباشترین پشت پێ بەستراوە، وە سوپاس و ستایش بۆپەروەردگاری هەردوو جیهانیان، وە سەڵات و سەلامی خوای پەروەردگار لەسەر بەندەو پێغەمبەری (ﷺ) ڕاستگۆی خۆی و یارو یاوەران و شوێن کەوتوانیان بە چاکی تاڕۆژی دوایی بێت.

بەشی یەکەم: ڕوناکی نییەت

باسی یەکەم: تێگەیشتن لە ماناو واتەی نییەت پاکی:

مانای ووشەی (الإخلاص) لـە زمانەوانیـدا: خَلَصَ يَخلُـصُ خلوصًـا: واتـە: پـاك بووەوە و خڵت و خاشی لەسەر نەما، وە دەوترێت: خَلَصَ مِن وَرطَتِـهِ: سـەلامەت بـوو لێـی و ڕزگـاری بـوو، وە دەوترێـت: خلَّـصه تَخليـصًا، واتـە: ڕزگـاری کـرد، والإخلاصُ في الطّاعةِ: تَركُ الرِّياء[1]، نییەت پاکی لە پەرستندا، بریتیە لە واز هێنـان لە ڕیاکردن.

وە بنچینەی نییەت پاکی ئەوەیە: کاتێك بەندەیەکی موسڵمان هەر کردەوەیەکی چاکە دەکات مەبەستی پێی تەنها نزیك بوونەوە بێت لە خوای پەروەردگار.

زانایان (ڕەحمەتی خوایان لێبێت) پێناسەی زۆریـان بـۆ نییـەت پـاکی کـردووە، کـە مانای هەندێکیان نزیکە لە یەکەوە:

ووتراوە: نییەت پاکی واتە: هەموو مەبەستەکان لە پەرستندا تاك ڕاگرتنی خوای پەروەردگار بێت.

وە ووتراوە: نییەت پاکی واتە: یەکسان بوونی کردەوەکـانی بەنـدەی موسـڵمان لە نهێنی و ئاشکرادا، وە ڕیـا واتـە: پیـشاندانی ڕووکـەش بـە بـاش تـرو چـاکتر لـە ناوەڕوك، وە ڕاستگۆیی لە نیازپاکیدا ئەوەیە: ناوەڕك و نهێنـی بەنـدەی موسـڵمان ئاوەدانترو گەشاوەتر بێت لە ڕووکەشی.

وە ووتراوە: نییەت پاکی واتە: پاککردنەوەی کردەوە لە هەموو کارێك کـە ئـەو نیازە لەکەدار دەکات (وەکو: ڕیا و خۆ دەرخستن و .....هتد)[2].

موسڵمانی خۆشەویست ئەوەی لە پێشدا باسکرا ئەوەمان بـۆ ڕوون بـووەوە کـە نییەت پاکی بریتیە لە: ئەنجامدانی کـردەوە تـەنها بـۆ خـوای پـەروەردگار و نزیـك بوونەوە پێی تەنها لە خوای پـەروەردگاری تـاك و تـەنها، کـە نابێـت نییـەتی ئـەو کردەوەیە هیچ ڕیاو خۆدەرخستن و داواکردنی شتێکی کەمی بەسەر چوو و خۆ لـە

---

[1] بروانە: المعجم الوسيط ١/٢٤٩، ومختار الصحاح ص٧٧.

[2] بروانە: مدارج السالكين لإبن القيم ٢/٩١.

پێش کردنێکی تێدا بێت، بەڵکو بە ئەنجامدانی ئەو کارە چاکەیە ئومێدی پاداشتی خوای پەروەردگاری هەبێت، وە ترسی سزای خوای پەروەردگاری هەبێت، وە بەتەمای ڕازی بوونی خوای پەروەردگار بێت.

هەر بۆیە زانای پایە بەرز فُضَيلي کوڕی عِياض (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: ﴿نەکردنی کردەوەی چاکە لە ترسی خەڵکی ڕیایە، وە کردنی کردەوەی چاکە لەبەر (یان بۆ) خەڵکی شیرکە، وە نییەت پاکی ئەوەیە خوای پەروەردگار سەلامەتت بکات لەو دوو کارە﴾[٣].

نییەت پاکی لە ژیانی موسڵماندا واتە: مەبەستی بە کردەوەو ووتەو سەرجەم هەڵس و کەوتوو ڕێنمونی کردن و فێربوونی تەنها خوای پەروەردگار بێت، ئەو خوایەی کە هیچ هاوەڵ و شەریکی نییە، وە هیچ پەروەردگارێك نییە جگە لە خۆی.

باسی دووەم: گرنگی نییەت پاکی

موسڵمانی خۆشەویست خوای پەروەردگار مرۆڤ و جنۆکەکانی دروست کردووە بۆ ئەوەی بە تاك و تەنها بیپەرستن و هیچ هاوەڵێکی بۆ بڕیار نەدەن، وە فەرمانی کردووە بە هەموو مرۆڤ و جنۆکەکان تا نییەت پاك بن لە پەرستنەکانیاندا، هەروەك فەرموویەتی: ﴿ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ۝٥ ﴾ (البينة: ٥).

واتە: فەرمانیان پێنەکراوە تەنها بەوە نەبێت کە خوای پەروەردگار بە تاك و تەنها بپەرستن و دڵسۆزو نییەت پاك بن لەو دینداری و پەرستنەی کە بۆ خوای پەروەردگاری دەکەن.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿ إِنَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ فَٱعۡبُدِ ٱللَّهَ مُخۡلِصًا

---

[٣] بڕوانە: هەمان سەرچاوە ٢/٩١.

﴿ لَّهُ ٱلدِّينَ ﴿٢﴾ أَلَا لِلَّهِ ٱلدِّينُ ٱلْخَالِصُ ﴿٣﴾ ﴾ (الزمر: ٢-٣).

واتە: بێگومان ئێمە قورئانی پیرۆزمان دابەزاندووە بۆسەر تۆ ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە حەق (تا حەق و ڕاستی ڕوون بکاتەوە)، کەواتە هەر خوا بپەرستەو مل کەچ و دڵسۆزو نیازپاکبە لە پەرستنەکانتدا بۆ خوای پەروەردگار، وە ئاگادار بن و باش بزانن کە دینی پاك و خاوێن (بە دڵسۆزی و نییەت پاکی) تەنها بۆ خوای پەروەردگارە.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُۥ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ ﴾ (الأنعام: ١٦٢-١٦٣).

واتە: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە موشریکین و هاوەڵ پەیدا کەران بڵێ: من نوێژ کردنم و (فەرزەکانم و سوننەتەکانم) سەربڕینم و هەموو ژیانم — ئەوەی لەم دونیایەدا ئەنجامی ئەدەم و ئەوەی کە بەسەرم دێت "مردنم" واتە هەموو ئەو کارە چاکانەی کە لەسەری ئەمرم تەنها بۆ خوای پەروەردگاری جیهانیانە، ئەو خوایەی کە هیچ هاوەڵێکی نییە، بەو شێوەیە فەرمانم پێ کراوە کە هەموو پەرستنەکان تەنها بۆ خوای گەورە ئەنجام بدەم، وە من یەکەم کەسم لەم ئوممەتە کە مل کەچ بم بۆفەرمانەکانی خوای گەورە.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْمَوْتَ وَٱلْحَيَوٰةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٢﴾ ﴾ (الملك: ٢).

واتە: خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە کە مردن و ژیانی دروست کردووە بۆ ئەوەی تاقیتان بکاتەوە کام لە ئێوە کردەوەی جوان و باشی کردووە.

هەربۆیە زانای پایە بەرز فُضَيلي **کوڕی** عِياض (ڕەحمەتی خوای لێبێت) **دەفەرموێت:**
﴿ أَحْسَنُ عَمَلًا: هُوَ أخلَصَهُ وَأصوَبَهُ، قالوا: يا أبا عَلي: ما أَخلَصَهُ وَأصوَبَهُ؟ فَقال: إنَّ العَمَلَ إذا كانَ خالِصًا وَلَمْ يَكُن صَوابًا لَم يُقبَل، وَإذا كانَ صَوابًا وَلَم يَكُن خالِصًا لَم يُقبَل، حَتّى يَكون خالِصًا صَوابًا. وَالخالِصُ أن يَكونَ للهِ والصَّوابُ أن يَكونَ عَلى

السُّنــــــَّةِ﴾[٤].

واتە: ﴿أَحۡسَنُ عَمَلٗا﴾: هو أَخلَصَهُ وَأَصوَبَهُ، ووتیان: ئەی باوکی علی (أَخلَصَهُ وَأَصــوَبَهُ) مانای چی یە؟ ئەویش فەرمووی: ﴿هەر کردەوەیەك ئەگەر دڵسۆزی (نییەت پاکی) تیابوو بۆ خوای پـەروەردگار بـەڵام (صَواب)ی تێدا نـەبوو ئـەوە وەرناگیرێت، وە ئەگەر (صَواب)ی تێدا بـوو بـەڵام مەبەسـتەکە بـۆ خـوای پـەروەردگار نـەبوو هـەر وەرناگیرێت، بەڵکو دەبێت ئەو کردەوەیە ئیخلاص و صوابی تێدا بێت بۆ ئـەوەی وەرگـیراو بێـت، مەبەسـت بـە (الخـــالص) تـەنها بـۆ خـوای پـەروەردگار بێـت، وە (الـــصّواب) واتــە: ئـەو کردەوەیـە لەسـەر سـوننەت بێـت﴾ پاشـان ئـەم ئایەتـەی خوێنـدەوە ﴿فَمَن كَانَ يَرۡجُواْ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلۡيَعۡمَلۡ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَلَا يُشۡرِكۡ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدَۢا ١١٠﴾(الكهف: ١١٠).

واتە: هەر کەسێك ئومێـدی ئـەوەی هەیـە کـە بـە سـەرفرازی و بەختەوەرییـەوە بگەڕێتەوە لای خوای پەروەردگار و بگات بە دیداری با کردەوەی چاکە بکات و بـە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ بڕیار نـەدات (لـە عیبادەتەکانیـدا دڵسۆزی و ئیخلاصـی تێدا بێت و ڕیای تێکەڵ نەکات).

وە هـــــەروەها دەفـــــــەرمووێت: ﴿وَمَنۡ أَحۡسَنُ دِينٗا مِّمَّنۡ أَسۡلَمَ وَجۡهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحۡسِنٞ ١٢٥﴾ (النساء: ١٢٥).

واتـە: کێ هەیە لەو کەسە ئاینی جوانتر و ڕێکترو باشتر بێـت کـە ڕووی کردۆتـە خوای پەروەردگار و تەواو خۆی داوەتە دەست ئەوو زۆر چاکەکاریشە، بـێ گومـان هیچ کەس لەو باشتر نییە. ڕوو کردنە خـوای پـەروەردگار، واتـە: نیازپـاك بیـت لـە مەبەست و کردەوەدا بۆ خوای پەروەردگار، چاکەکاری لە عیبادەتدا، واتە: شـوێن کەوتووی سوننەتەکانی پێغەمبەر (ﷺ)بێت[٥].

---

[٤] بڕوانە: مدارج السالكين ٢/٨٩.

[٥] بڕوانە: مدارج السالكين ٢/٩٠.

هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) أَنسي كوڕی مالك (رضي الله عنه) دەفەرموێت: پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ﴿ثَلاثٌ لا يَغلُّ عَلَيهِنَّ قَلبُ مُسلِمٍ: إخلاصُ العَمَلِ لله، وَمُناصَحَةُ ولاةِ الأمرِ، وَلُزومَ جَماعةِ المسلمينَ فَإنَّ دَعوَتَهُم تُحيطُ مِن وَرائِهِم﴾(٦) واتە: سێ كار هەیە هیچ ڕق و كینەو حەسودیەك لە دڵی موسڵماندا ناهێڵێت (یان سێ كار هەیە نابێت هیچ دڵێكی پاكی موسڵمان لێی بێبەش بێت)، ئەویش: كردنی هەموو كردەوەیەكی چاكە تەنها بۆ ڕازی بوونی خوای پەروەردگار بێت (نییەت پاكی)، وە ئامۆژگاری كردنی كاربەدەستان (لە موسڵمانان)، وە پابەند بوون و لەگەڵ بوونی جەماعەت و كۆمەڵی ڕاستەقینەی موسڵمانان.

هەندێ لە زانایان دەفەرموون: (فَإنَّ دَعوَتَهُم تُحيطُ مِن وَرائِهِم) واتە: ئەگەر كۆمەڵێك موسڵمان لە شوێنێكدا بوون و ئیمام و پێشەواكەیان مرد، وە موسڵمانان كۆبونەوە و پێشەوایەكیان دانا و ڕازی بوون بەوەی كە ببێتە ئیمام و پێشەوایان، ئەو كاتە پێویستە موسڵمانان هەموویان كە لەو شوێنەن بچنە ژێر فەرمانەكانیەوەو لێی جیا نەبنەوە، ئەگەر ئەو ئیمام و پێشەوایە بە ئاشكرا تاوان و خراپەكاری لێ نەوەشێتەوە، لەبەر ئەوەی بانگەوازی پێشەوایان (لە موسڵمانان) بانگەوازێكی گشتی یە (بۆ یەك خستنی موسڵمانان و جێبەجێ كردنی شەرعی خوای پەروەردگار) بۆیە پێویستە هەموو موسڵمانان وەڵامی بدەنەوەو بچنە ژێر فەرمانەكانیەوە و لێی دەرنەچن (ئەگەر فەرمانی نەدەكرد بە خراپە) لەبەر ئەوەی بوونی دوو ئیمام و پێشەوا لەیەك كاتێكدا دەبێتە مایەی دووبەرەكی و فیتنەو ئاشوب و تێك چونی پەیوەندی نێوان موسڵمانان(٧).

---

(٦) أخرجه الترمذي، في كتاب العلم، باب: ما جاء في الحث على تبليغ السّماع ٣٤/٥، برقم ٢٦٥٨ من حديث عبد الله بن مسعود رضي الله عنه، وأخرجه أحمد ١٨٣/٥ من حديث زيد بن ثابت رضي الله عنه، وصححه الألباني في مشكاة المصابيح ٧٨/١.

(٧) **بروانە**: التمهيد لإبن عبدالبر (ج ٢١ / ص ٢٧٨)

نییـەت پـاکی و دڵـسۆزی ڕوح و نـاوەڕۆکی کـردەوەی موسـڵمانە، وە گـرنگترین ڕەوشتێتی، بۆیە بەبێ نییەت پاکی و دڵسۆزی هەوڵ و کۆششی ئەو بەندەیە وەکو تەپ و تۆزێکی بە بادا چوو وایە.

وە نییەت پاکی و دڵسۆزی بە یەکدەنگی زانایان گرنگترین کردەوەکانی ناو دڵە، وە گومـانی تێـدا نییـە کردەوەکـانی نـاو دڵ بنـچینەن بـۆ: خۆشەویـستی خـوای پەروەردگار و پێغەمبەر (ﷺ)، وە بنچینەن بۆ پشت بەستن بە خوای پـەروەردگار، دڵسۆز بوون بۆی، ترسان لێی، ئومێد بوون تەنها بەو، وە کردەوەکانی لاشە شوێن کەوتووی کردەوەکانی ناو دڵن، بۆیە نییەت بە وێنەی ڕوح و دڵـە و کردەوەکـانیش بە وێنەی لاشەیە بۆ ئەندامەکانی، هەر کاتێك ئەو لاشـەیە ڕوحـی تێـدا نـەما ئـەوە ئەو لاشەیە دەمرێت (کاتێك دڵسۆزی لـە کردەوەکانـدا نـەما بـە وێنـەی ئـەو لاشـە مردووە وایە کە هیچ سودی نییە)، بۆیە زانین و شارەزابوونی حوکمـەکانی نـاو دڵ پێویستترو گرنگترە لە زانین و شارەزابوونی حوکمەکانی لاشە.

بۆیە پێویـستە موسـڵمان دڵـسۆزو نییـەت پـاك بێت بـۆ خـوای پـەروەردگار لـە کردەوەکانیدا، مەبەستی ڕیاو ناو دەرکردن و باش باس کردنی لە لایـەن خەڵکـەوە و سوپاسـیان نـەبێت، بـەڵکو بانگـەواز بکـات بـۆ لای خـوای پـەروەردگار تـەنها مەبەستی ڕازی کردنی ئەو بێت، هەروەك خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێت: ﴿ قُلۡ هَٰذِهِۦ سَبِيلِيٓ أَدۡعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِۚ ﴾ (یوسف: ١٠٨).

واتە: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بڵێ: ئەمە ڕێگای ڕاستی منە تەنها بانگەواز دەکەم بۆ لای خوای پەروەردگار (بۆ ڕیاو ناوبانگ و خۆدەرخستنم نییە).

وە هـەروەها دەفـەرموێت: ﴿ وَمَنۡ أَحۡسَنُ قَوۡلٗا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ ﴾ (فـصلت: ٣٣).

واتە: کێ هەیە لەو کەسە ووتەی جوانترو ڕێکترو باشتر بێت کە بانگەواز دەکـات بۆ لای خوای پەروەردگار، بێگومان هیچ کەس.

وە دڵسۆزی و نییەت پاکی گەورەترین سیفاتە کە پێویستە لەناو موسڵماناندا هەبێت، کە دەبێت کردەوەی چاکە و بانگەواز کردنیان تەنها بۆ ڕازی بوونی خوای پەروەردگار و بە دەست هێنانی بەهەشتی پان و بەرین بێت، وە دەبێت مەبەستیان چاککردنی خەڵك بێت و لە تاریکییەکانی تاوان و خراپەکارییەوە دەریان بکەن بۆ ڕوناکی باوەڕو کردەوەی چاکە[٨].

باسی سێ یەم: پلەو پایەی بەرزی نییەتی باش

نییەت: بنچینەو بنەمای هەموو کردەوەیەکە، وە کۆڵەکەو سەری هەموو کارێکە، ئەو بنچینەیەیە کە کردەوەی لەسەر بنیات دەنرێت، لەبەر ئەوەی ڕوح و ناوەڕۆکی کردەوەیە، پێشەواو پێشخەرێتی، کردەوە شوێن کەوتووی نییەتە، هەر بۆیە چاکی کردەوەکان پەیوەستە بە چاکی نییەت، وە خراپی کردەوە پەیوەستە بە خراپی نییەت، وە بە هۆی بوونی نییەتی باشەوە سەرفرازی و بەختەوەری بە دەست دێت، وە بە هۆی نەبونیەوە بەدبەختی ڕوو دەدات، وە هەر بە پێی نییەتە پلەکان جیاوازن (لە ڕووی بەرزی و نزمییەوە) لە دونیاو دواڕۆژدا[٩]، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ﴿إنَّما الأَعمالُ بِالنِّياتِ وَإنَّما لِكلِّ امرِئٍ مَا نَوى...﴾[١٠].

---

[٨] **بروانە:** مجموع فتاوى سماحة الشيخ ابن باز ٣٤٩/١ و٢٢٩/٤.

[٩] **بروانە:** النية وأثرها في الأحكام الشرعية للدكتور صالح بن غانم السدلان ١٥١/١.

[١٠] متفق عليه من حديث عمر بن الخطاب ﷺ: البخاري، كتاب بدء الوحي، باب: كيف كان بدء الوحي

واتە: کردەوەکان بە پێی نییەتەکانن (لە ڕووی دامەزران و گیرابوونەوە) وە هەموو کەسێك ئەوەندە پاداشتی بۆ دەنوسرێت کە مەبەستێتی و لە نییەتی دایە.

وە خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿ لَّا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ ﴾(النساء: ١١٤).

واتە: لە زۆربەی چپەو قسە نهێنیەکاندا هیچ خێرێك بەدی ناکرێت و تیایدا نییە، مەگەر چپەی ئەو کەسەی کە فەرمان دەکات بە بەخشینێك، یان چاکەیەك، یان ڕێکخستن و چاکسازی و ئاشتبوونەوەی نێوان خەڵکی، جا هەر کەسێك ئەو شێوازە چاکەیە ئەنجام بدات و لە گەڵ ئەوەدا تەنها مەبەستی ڕەزامەندی خوا بێت، ئەوە لە ئایندەدا پاداشتی زۆرو بێسنوورو گەورەی پێدەبەخشین.

ئەمە بەڵگەیە لەسەر گەورەیی و پلەو پایەی بەرزی نییەت، هەر بۆیە بانگەوازکاران و بگرە سەرجەم موسڵمانان پێویستیان بە پاککردنەوەی نییەتیان هەیە، چونکە ئەگەر نییەت چاك و باش بوو ئەوە ئەو بەندەیە پاداشتێکی زۆرو گەورە وەردەگرێت ئەگەر نەتوانێت هەندێ جار کردەوەی چاکەش بکات، چونکە نییەتێکی ڕاست و باشی هەبووە، هەربۆیە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿إذا مَرِضَ العَبدُ أو سافَرَ كُتِبَ لَهُ مِثل ما كانَ يَعمَلُ مُقيمًا صَحيحًا﴾[11].

واتە: هەر کاتێك بەندەیەکی موسڵمان نەخۆش کەوت یان گەشتێکی کرد (نەیدەتوانی هەندێ لە عیبادەتەکان بکات، سوننەتەکان نەك فەرزەکان)* ئەوە خێرو پاداشتی بۆ دەنوسرێت بە وێنەی کردنی ئەو کردەوە چاکانەی کە لە کاتی

إلى رسوله ﷺ ٩/١، برقم ١. ومسلم، كتاب الإمارة، باب: قوله ﷺ: "إنما الأعمال بالنية"، ٣/١٥١٥، برقم ١٩٠٧.

[11] البخاري، كتاب الجهاد والسير، بابٌ: يكتب للمسافر ما كان يعمل في الإقامة ٤/٢٠٠، برقم ٢٩٩٦.

* **بڕوانە:** فتح الباري بشرح صحيح البخاري لإبن حجر العسقلاني (٦/١٣٧).

لەش ساغی و لە ماڵی خۆی یان شوێنی خۆیدا بووە و کردوویەتی.

وە هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ﴿ما مِن امرئٍ تَكونُ لَهُ صَلاةٌ بِلَيلٍ فَيَغلِبُهُ عَلَيها نَومٌ إلاّ كُتِبَ لَهُ أجرُ صَلاتِهِ وَكانَ نَومُهُ عَلَيهِ صَدَقَةً﴾[١٢].

واتە: هیچ بەندەیەکی موسڵمان نییە کە شەو نوێژی هەبێت (بەردەوام شەوانە شەو نوێژ دەکات)، بەڵام جاری وا هەیە شەوێك بە خەبەر نایات بۆ کردنی شەو نوێژەکەی ئیللا خوای پەروەردگار خێرو پاداشتی ئەو شەو نوێژەی بۆ دەنوسرێت و خەوەکەشی دەبێتە خێر بۆی (ئەمەش پاداشتی نییەتە باشەکەیەتی).

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿مَن تَوَضَّأَ فَأحسَنَ الوُضوءَ ثُمَّ خَرَجَ إلى المَسجدِ فَوَجَدَ الناسَ قَد صَلّوا، أعطاهُ اللهُ مِثلَ أجرِ مَن صَلّى وَحَضَرَ لا يَنقُصُ ذلكَ مِن أجرِهِ شَيئًا﴾[١٣].

واتە: هەر موسڵمانێك دەست نوێژ بگرێت، جوانترین و باشترین دەست نوێژ، پاشان دەربچێت و بڕوات بۆ مزگەوت بۆ کردنی نوێژ بە جەماعەت، بەڵام بینیتی موسڵمانان نوێژیان تەواو کردووە (نوێژی جەماعەت تەواو بووە) ئەو کاتە خوای پەروەردگار خێرو پاداشتی پێ ئەبەخشێت بە وێنەی خێرو پاداشتی ئەو موسڵمانەی کە ئامادەی جەماعەت بووەو بە جەماعەت نوێژی کردووە، بێ ئەوەی هیچ لە خێرو پاداشتی کەم بێت.

وە هەروەها فەرموویەتی: ﴿مَن سَألَ اللهَ الشَّهادةَ بِصِدقٍ بَلَّغَهُ اللهُ مَنازلَ الشُّهَداءَ

---

[١٢] أبوداود، كتاب الصلاة، باب من نوى القيام فنام، ٢/٢٤، برقم ١٣١٤. والنسائي، كتاب قيام الليل، وتطوع النهار، باب من كان له صلاة بليل فغلبه عليها نوم، ٣/٢٧٥، برقم ١٧٨٤. وصححه الألباني في إرواء الغليل ٢/٢٠٤، وصحيح الجامع ٥/١٦٠ برقم ٥٥٦٧.

[١٣] أبو داود، كتاب الصلاة، باب فيمن خرج يريد الصلاة فسبق بها، ١/١٥٤، برقم ٥٦٤. والنسائي، كتاب الإمامة، باب حد إدراك الجماعة، ٢/١١١، برقم ٨٥٥. وقال ابن حجر في فتح الباري: "إسناده قوي"، ٦/١٣٧.

وإن مَاتَ عَلى فِراشِهِ﴾[١٤].

واتـه: هـەر موسـڵمانێك لـه دڵـەوه و بـه نییـەتێكی باشـەوەو بەڕاسـتی داوای شەهیدی بكات لە خوای پەروەردگار، ئەوە خـوای پـەروەردگار پلـەی دەگەیـەنێت بە پلەی شەهیدان ئەگەر لە ماڵەوە و لە سەر جێگای خۆشی بمرێت.

هەموو ئەمانە بەڵگـەن لەسـەر فـەزڵ و گـەورەیی و چـاكەی خـوای پـەروەردگار بەسەر موسڵمانانەوە، هەربۆیە پێغەمبەری خوا (ﷺ) كاتێـك دەچـوون بـۆ جـەنگی (تَبـــوك) بە هاوەڵانی بەڕێزی فەرموو: ﴿لَقَد تَرَكتُم بالَمدينَةِ أقوامًا ما سِرتُم مَسيرًا وَلا أنفَقتُم مِن نَفَقَة، وَلا قَطَعتُم مِن وادٍ إلاّ وَهُم مَعَكُم فيه، قالوا: يـــا رَســـولَ الله كَيـــفَ يَكونونَ مَعَنا وَهُم بالَمدينَةِ؟ فَقال: "حَبَسهُمُ العُذْر"﴾[١٥].

واتە: بەڕاستی ئێوە (ئەی هاوەڵانم) لە شاری مەدینەدا هەندێ لە موسـڵمانانتان بەجێ هێشتووە (كە ئاواتیان تێكۆشان و هاوەڵایەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بـووە، ئێوە هیچ هەنگاوێك نانێن، وە هیچ خێرو بەخششێك ناكەن، وە هیچ دۆڵ و شیوێك نـابڕن ئـیللا ئـەوان بەشـدارن لـەو خێـرەدا لەگـەڵ ئێـوەدا، هاوەڵـانی بـەڕێزی فەرموویان: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) چۆن بەشدارن لە گـەڵ ئێمـەدا لـەو هـەموو خێـرو پاداشتە لە كاتێكدا ئەوان لە شاری مەدینەدان، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: عوزریان هەبووە تا نەیەن بۆ جیهاد كردن (نەخۆشی ڕێگریانی لێ كـردووە تـا نـەتوانن بـێن بۆ تێكۆشان لە ڕێی خوای پەروەردگاردا).

وە هـەر بـە هـۆی نییـەتی باشـەوەیە كـردەوەی كـەم چـەندین جـار زیـاد و زۆر دەبێت، بۆیە جارێكیان پیاوێك خـۆی پۆشـیبوو بـە ئاسـن (جـل و بـەرگی جـەنگی لەبەر كردبوو) هات بۆلای پێغەمبەرو (ﷺ) ووتی: ﴿أقاتِلُ أو أسلِم؟ فَقالَ ﷺ : "أسلِم

---

[١٤] مسلم، كتاب الإمارة، باب استحباب طلب الشهادة في سبيل الله تعالى، ٣/١٥١٧، برقم ١٩٠٩.

[١٥] البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب من حبسه العذر عن الغزو ٣/٢٨٠، بـــرقم ٢٨٣٩، وأبـــو داود، كتاب الجهاد، باب الرخصة في القعود من العذر ٣/١٢، برقم ٢٠٥٨، واللفظ له.

ثُمَّ قاتِل"، فأسلَم ثُمَّ قاتَلَ فَقُتِلَ، فقالَ رَسولُ اللهِ ﷺ : "عَمِلَ قَليلاً وَأجر كَثيرًا﴾[١٦].

واتە: بجەنگم یان موسڵمان بم؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: موسڵمان بە لە پێشدا و پاشان بجەنگە، بۆیە ئەو پیاوە موسڵمان بوو و پاشان جەنگا لە پێناو خوای پەروەردگاردا تا شەهید بوو، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: کردەوەی کەم کرد و پاداشتی زۆری وەرگرت.

وە جارێکیان پیاوێك هات بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) موسڵمان بوو، پێغەمبەریش (ﷺ) بە ڕێگادا دەڕۆیشت و بەردەوام ئیسلامەتی فێر دەکرد، ئەوە بوو قاچی وشترەکەی ئەو هاوەڵە بەڕێزە کەوتە ناو چاڵێکەوەو ئەو هاوەڵە بەڕێزە(ﷺ) کەوتە ژێر پێیەوە و مرد ، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ﴿عَمِلَ قَليلاً وَأجر كَثيرًا﴾[١٧].
واتە: کردەوەی کەم کردوو پاداشتی زۆری وەرگرت.

وە هەر بەهۆی نییەتی باش و چاکەوەیە خوای پەروەردگار خێرو بەرەکەت دەخاتە کاری حەڵاڵی دونیایی موسڵمان و پاداشتی چاکەی دەداتەوە لەسەری، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ﴿إذا أنفَقَ الرّجُلُ عَلى أهلِهِ يَحتَسِبُها فَهُو لَـهُ صَدَقَةٌ﴾[١٨].

واتە: ئەگەر پیاوێکی موسڵمان مەسرەفی ماڵ و منداڵی خۆی کرد (کە پێویستە لەسەری بە خێویان بکات) بە نییەتی ئەوەی خوای پەروەردگار خێری بۆ بنوسێت، ئەوە دابین کردنی بژێوی ژیانی ماڵ و منداڵی دەبێتە خێر بۆی.

وە هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) بە هاوەڵی بەڕێزی سَعدِ کوڕی أبي وَقاصِي (ﷺ)

---

[١٦] مسند الإمام أحمد ٤/٣٥٧.

[١٧] متفق عليه من حديث أبي مسعود ﷺ: البخاري، كتاب الإيمان، باب ما جاء أن الأعمال بالنية والحسبة ولكل امرئ ما نوى، ١/٢٤، برقم ٥٥. ومسلم، كتاب الزكاة، باب فضل النفقة والصدقة على الأقربين، والزوج والأولاد، ٢/٦٢٥، برقم ١٠٠٢.

[١٨] متفق عليه: البخاري، كتاب الإيمان، باب ما جاء أن الأعمال بالنية، ١/٢٤، برقم ٥٦. ومسلم، كتاب الوصية، باب الوصية بالثلث، ٣/١٢٥٠، برقم ١٦٢٨.

فـەرموو: ﴿إِنَّكَ لَن تُنفِقَ نَفَقَةً تَبتَغِي بِها وَجهَ اللهِ إلاّ أُجِّرتَ عَلَيها حَتّى ما تَجعَلُ في فِيِّ امرَأَتِكَ﴾[١٩]

واتە: ئەی سـەعد تـۆ هـیچ خەرجیـەك ناكـەیت كـە مەبەسـتت پێـی ڕازی خـوای پەروەردگار بێت ئیللا پاداشتت بۆ دەنوسرێت لەسەری، هەتا ئەوەی كە بۆ مـاڵ و منداڵی خۆتی دەكەیت (دەیكەیتە خەرجی خێزان و منداڵەكانت).

وە هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) **فەرموویـەتی:** ﴿إنَّما الدُّنيا لِأربَعَة نَفَر: عَبد رَزَقَـهُ اللهُ مالاً وَعلمًا فَهُو يَتَّقي فيه رَبَّهُ، وَيَصلُ فيه رَحِمَهُ وَيَعلَمُ للهِ فيه حَقًّا فَهذا بِأفضَلِ المَنازِل، وعَبد رَزَقَهُ اللهُ علمًا وَلَم يَرزُقهُ مالاً فَهُو صادقُ النِّيَّة يَقولُ: لَو أنَّ لِي مالاً لَعَملتُ فيـه بِعَمَلِ فُلانٍ فَهُو بِنِيـَّتِه فَأجرُهُما سَواء، وَعَبد رَزَقَهُ اللهُ مالاً وَلَم يَرزُقه علمًا فَهُو يَخـبطُ في ماله بِغَير علم، لا يَتَّقي فيه رَبَّهُ وَلا يَصلُ فيه رَحِمَهُ، وَلا يَعلَمُ للهِ فيه حَقًّا فَهوَ بِأخبَثِ المَنازِل، وَعَبد لَم يَرزُقهُ اللهُ مالاً وَلا علمًا، فَهوَ يَقولُ: لَـو أنَّ لِي مالاً لَعَملتُ فِيه بِعَمَلِ فُلانٍ، فَهُوَ بِنِيـَّتِه، فَوِزرُهُما سَواء﴾[٢٠].

واتە: بەڕاستی حاڵی خەڵكی لە ژیانی دونیادا لەسەر شێوەی چوار كەسە:

یەكـەم: بەندەیـەك خـوای پـەروەردگار مـاڵ و زانیارییـەكی پێبەخـشیوە (مـاڵێكی حەڵاڵ و زانیارییەكی بە سوود) ئـەو بەندەیـە لـە خـوا ئەترسـێت لـە ڕووی سـەرف كردنـی ماڵەكـەی و بـە كـار هێنـانی زانیارییەكـەی، وە بـە هـۆی ئـەو مـاڵ و زانیارییەیەوە سەردان و هاتوو چۆی كەس و كارو خزمەكانی ئەكات، وە بەتـەواوی دەزانێت مافی خوای پەروەردگار چییە لەو مـاڵ و زانیاریـەدا، ئـەو بەندەیـەی كـە باسكرا بەو شێوەیە بەرزترین پلەو مەنزڵگای هەیە لای خوای پەروەردگار.

---

[١٩] الترمذي، كتاب الزهد، باب ما جاء مثل الدنيا مثل أربعة نفر، ٥٦٢/٤، برقم ٢٣٢٥، وابـن ماجـه، كتاب الزهد، باب النية، برقم ٤٢٢٨، وأحمد ١٣٠/٤، وصححه الألباني في صحيح الترمذي ٢٧٠/٢.

[٢٠] متفق عليه من حديث ابن عباس رضي الله عنهما: البخاري، كتاب الرقاق، باب من هم بحسنة أو سيئة، ٢٣٩/٧، برقم ٦٤٩١، ومسلم، كتاب الإيمان، باب إذا همّ العبد بحسنة كتبت له وإذا همّ بسيئة لم تكتـب، ١١٧/١، برقم ١٣١.

دووەم: بەندەیەك خوای پەروەردگار عیلم و زانیارییەكی بە سودی پـیٚ بەخشیوە، بەڵام ماڵێكی زۆری پیٚ نەبەخشیوە تا بتوانێت خێرو چاكەی زۆری پێوە بكات، نییەتێكی ڕاستگۆیانەو باشی هەیە، بۆیە لە نێوان خۆی و خوای پەروەردگاردا دەڵێت: خۆزگە ماڵێكی زۆرم هەبوایە تا منیش خێرو چاكەم بكردایە بە وێنەی فلانە كەس (كە ماڵەكەی لە ڕێی چاكەدا سەرف دەكات)، ئەم بەندەیە بەو نییەتە باش و چاك و ڕاستگۆیەی خێرو پاداشتی وەكو ئەو كەسە وایە كە ئەم ئاواتە خواز بووە وەكو ئەو ماڵی هەبێت و چاكەی پێوە بكات.

سیٚ یەم: بەندەیەك خوای پەروەردگار ماڵێكی زۆری پیٚ بەخشیوە، بەڵام عیلم و زانیارییەكی بە سودی پیٚ نەبەخشیوە تا بتوانێت بە هۆیەوە خۆی لە حەرام و خراپەكاری بپارێزێت، بۆیە ئەم كەسە بە بیٚ عیلم و زانیاریەكی بە سود ماڵەكەی تەنها بۆ حەزو ئارەزووەكانی خۆی سەرف دەكات، ئەو بەندەیە لە خوا ناترسێت لە ڕووی سەرف كردنی ماڵەكەیەوە، وە سەردان و هاتوو چۆی كەس و كارو خزمەكانی ناكات، وە مافی خوای پەروەردگار نازانێت چییە لەو ماڵەی كە پێی بەخشیوە (برسیەكان تێر ناكات، بیٚ جل و بەرگەكان پۆشتە ناكات، یارمەتی نەبوون و هەژارەكان نادات)، ئەو بەندەیەی كە باسكرا بەو شێوەیە خراپترین و بیٚ نرخترین پلەی هەیە لای خوای پەروەردگار.

چوارەم: بەندەیەك خوای پەروەردگار نە ماڵێكی زۆری پیٚ بەخشیوە، وە نەعیلم و زانیارییەكی بەسودی پیٚ بەخشیوە، ئەم كەسە داماوە نە ماڵی زۆری هەیە و نە زانیاریش بەڵام دەڵێت: خۆزگە ماڵێكی زۆرم هەبوایە تا منیش بە وێنەی فلانە كەسم بكردایە (كە ماڵەكەی لە ڕێی خراپەدا سەرف دەكات)، ئەم بەندەیە بەو نییەتە خراپەی كە هەیەتی خراپەو تاوانی وەكو ئەو كەسە وایە كە ئەم ئاواتە خواز بووە وەكو ئەو ماڵی هەبێت و خراپەی پێوە بكات.

وە هەروەها پێغەمبەر (ﷺ) فەرمودەیەكی قودسیمان بۆ دەگێڕێتەوە لە خوای پەروەردگارەوە كە: ﴿إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ، ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ

فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً،...﴾[٢١]

واتە: خوای پەروەردگار بڕیاری بوونی خێرو چاکەو خراپەکانی داوە بە پێی عیلم و زانیاری خۆی، پاشان ئەوەی ڕوون کردۆتەوە (بۆ ئەو فریشتانەی کە کردەوەی مرۆڤەکان دەنوسن) هەر کەسێك نییەتی کردنی کردەوەیەکی چاکەی هەبێت بەڵام نەیکرد (بۆی نەکرا لەبەر ڕێگرێکی شەرعی) ئەوە خوای پەروەردگار لای خۆی بە خێرو چاکەیەکی تەواو بۆی دەنوسێت[٢٢].

باسی چوارەم: بەرو بووم و سودەکانی نییەت پاکی (الإخلاص)

١. خێرو بەرەکەتی دونیاو دواڕۆژ لە فەزڵ و گەورەیی بەرو بومەکانی نییەت پاکییە.

---

[٢١] رواه البخاري (٦٤٩١) باب مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ أَوْ بِسَيِّئَةٍ (٣١)، ومسلم (٣٥٤) باب إِذَا هَمَّ الْعَبْدُ بِحَسَنَةٍ كُتِبَتْ وَإِذَا هَمَّ بِسَيِّئَةٍ لَمْ تُكْتَبْ. (٥٨)، واللفظ للبخاري.

[٢٢] **بڕوانە**: كتاب الإخلاص لحسين العوايشة، ص٦٤.

٢. دڵسۆزی و نییەت پاکی گەورەترین هۆکارە بۆ گیرابوون و وەرگیرانی کردەوەکان ئەگەر شوێن کەوتنی پێغەمبەری (ﷺ) لە گەڵدا بێت.

٣. بە دەست هێنانی خۆشەویستی خوای پەروەردگار و پاشان خۆشەویستی فریشتەکان، وە بڵاو بوونەوەی ناوت بە چاکە هەمووی لە بەرووبوومی نییەت پاکییە (الإخلاص).

٤. نییەت پاکی بنچینەو بنەماو ناوەڕۆکی هەموو کردەوەیەکە.

٥. لەبەروو بوومی نییەت پاکی ئەوەیە: پاداشتی زۆرو گەورەت بۆ دەنوسرێت لە سەر کردەوەو پاڕانەوەی کەم.

٦. کەسی نییەت پاك و دڵسۆز خێرو پاداشتی بۆ دەنوسرێت لەسەر کردەوە حەڵاڵ و دونیاییەکان ئەگەر لە ئەنجامدانیاندا مەبەستی خوای پەروەردگار بێت.

٧. کەسی نییەت پاك و دڵسۆز خێرو پاداشتی بۆ دەنوسرێت لەسەر ئەو کردەوانەی کە نییەتی باش و ڕاستی هەبووە بیکات، ئەگەر نەشی کات (بە هۆی ڕێگرێکەوە).

٨. ئەگەر بەندەیەکی موسڵمان خەوی لێکەوت یان بیری چوو کردەوەیەکی چاکە بکات، ئەوە خێرو پاداشتی ئەو کردەوەیەی بۆ دەنوسرێت کە کاتی خۆی کردویەتی.

٩. ئەگەر بەندەیەکی موسڵمان نەخۆش کەوت یان گەشتێکی کرد، ئەوە بە هۆی دڵسۆزی و نییەت پاکیەکەیەوە خێرو پاداشتی هەموو ئەو کردەوە چاکانەی بۆ دەنوسرێت کە لە کاتی لەش ساغی و لە ماڵی خۆی یان شوێنی خۆیدا بووە کردوویەتی.

١٠.خوای پەروەردگار ئەم ئوممەتە بە هۆی دڵسۆزی و نییەت پاکیەوە سەردەخات.

١١. دڵسۆزی و نییەت پاکی هۆکارە بۆ ڕزگار بوون لە سزای دواڕۆژ.

١٢. لاچوون و نەمانی تەنگ و چەڵەمەی دونیاو دواڕۆژ هەمووی لەبەروو بوومی

دڵسۆزی و نییەت پاكییە بۆ خوای پەروەردگار.

١٣. بەرزی پلەو پایە لە دوارۆژدا بە هۆی دڵسۆزی و نییەت پاكیەوە بە دەست دێت.

١٤. بوونی نییەت پاكی ڕزگار بوونی تێدایە لە گومڕایی و سەرلێشێواوی.

١٥. دڵسۆزی و نییەت پاكی هۆكارە بۆ زیاتر هیدایەت و ڕێنمونی.

١٦. بڵاو بوونەوەی ناوی موسڵمانێك لە ناو موسـڵمانان و خەڵكیـدا بـە باشـە و چاكە هەمووی لە بەرووبوومی دڵسۆزی و نییەت پاكییە.

١٧. دڵ ئارامی و هەست كردن بە بەختەوەری بە هۆی نییەت پاكیەوەیە.

١٨. جوان بوون و ڕازانـەوەی ئیمـان لـە دڵـی كەسـی دڵـسۆزو نییـەت پـاك بـۆ خوای پەروەردگار.

١٩. بەدەست هێنانی هاوەڵایەتی كردنی كەسانی دڵسۆز و نییەت پاك.

٢٠. بەدەست هێنانی عاقیبەت خێری.

٢١. وەڵامدانەوە و گیرابوونی پاڕانەوە.

٢٢. بە دەست هێنانی نازو نیعمەت و موژدەی دڵخۆش كەر لە ناو گۆڕدا.

٢٣. چـوونە نـاو بـە هەشـت و ڕزگـار بـوون لـە ئـاگری دۆزەخ، هـەموو ئـەم بەرووبوومە چاك و بەسودانە بە هۆی ئیخلاصەوە بە دەست دێت.

هەموو ئەم بەرووبوومە چاك و بەسودانە بەڵگەیان لە قورئانی پـیرۆز و سـوننەتدا زۆرە[٢٣].

داواكـارم لـە خـوای پـەروەردگار بـۆ خـۆم و سـەرجەم موسـڵمانان دڵسۆزی و نیازپاكیمان پێ ببەخشێت لە هەموو ووتەو كردەوەیەكدا.

---

(٢٣) بروانە: فتح المجيد ص٤٤٢، وتيسير العزيز الحميد ص٥٣٤.

بەشی دووەم: تاریکییەکانی ویستی دونیا بەکاری دوا ڕۆژ

باسی یەکەم: ترسناکی ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە کردنی کاری چاکەی دواڕۆژ:

یەکێك لە کارە زۆر ترسناکەکان ئەوەیە: کاتێك موسڵمانێك کارێکی چاکە دەکات، مەبەستی بەدەست هێنانی دونیا بێت، ئەم کارە شیرکەو پێچەوانەی خوا بە تەنها پەرستییە کە پێویستە موسڵمان هەیبێت، وە کردەوە چاکەکان هەڵدەوەشێنێتەوە، ئەم کارە گەورەترە (لە ڕووی تاوان و خراپەوە) لە ڕیا کردن، لەبەر ئەوەی کەسی دونیا ویست ویستی دونیا زاڵ بووە بەسەر زۆربەی کردەوەکانیدا، بەڵام ڕیا جاری وا هەیە ڕوو بە ڕووی موسڵمان دەبێتەوە لە هەندێك لە کردەوەکانی نەك هەمووی، وە مەرج نییە ئەو ڕیایە بەردەوام بێت، بۆیە موسڵمان دەبێت خۆی بپارێزێت لە هەردووکیان (ویستی دونیا بەکاری دوا ڕۆژ و ڕیا کردن).

جیاوازی نێوان ڕیا و ویستی دونیا بەکاری دوا ڕۆژ ئەوەیە: لە نێوانیاندا گشتی و تایبەتمەندی تێدایە، لەوەدا کۆ دەبنەوە کاتێك موسڵمان کارێکی چاکە دەکات جوانی دەکات و دەیڕازێنێتەوە لەبەر چاوی خەڵکی، بۆ ئەوەی خەڵکی ببینن و

به گەورەی بزانن و باسی بکەن بە چاکە، ئەم کارە ڕیایە وە دونیا ویستییە، لەبەر ئەوەی خۆی دەردەخات لەبەر چاوی خەڵکی، وە داوای ڕێزو پیاهەڵدان و ستایش دەکات لە خەڵکی.

بەڵام کار کردن بۆ بەدەست هێنانی دونیا ئەوەیە: کاتێك موسڵمانێك (کەسێك) کارێکی چاکە دەکات مەبەستی پێی خۆدەرخستن و ڕیا نییە، بەڵکو مەبەستی پێی بەدەست هێنانی دونیایە، بۆ نمونە: کەسێك حەج بۆ کەسێکی تر دەکات (بَـدَل الحَج) تەنها مەبەستی بەدەست هێنانی پارەو ماڵە، یان کەسێك جیهاد دەکات بە نییەتی دەست کەوتنی ماڵ و غەنیمەت، یان جگە لەم کارانە.

موسڵمانی خۆشەویست لێرەدا ئەوەت بۆ دەردەکەوێت کە: کەسی ڕیاباز ئەو کەسەیە کردەوەی چاکە دەکات بۆ بەدەست هێنانی ڕێزو پیاهەڵدان و ستایشی خەڵکی، بەڵام کار کردن بۆ بەدەست هێنانی دونیا ئەوەیە: موسڵمانێك (کەسێك) کارێکی چاکە دەکات مەبەستی پێی بەدەست هێنانی دونیایە، لە کاتێکدا هەردوو لایان خەسارە و مەندن، پەنا دەگرین بە خوای پەروەردگار لە هەموو هۆکارێك کە دەبێتە مایەی تووڕە بوون و سزای بە ئێشی[٢٤].

بۆیە چەندین دەقی پیرۆز هاتووە لەسەر ئەوەی کە کەسانی تەنها دونیا ویست و ڕیاباز زەرەرمەندن لە دونیاو دواڕۆژدا، هەروەك خوای پەروەردگار فەرموویەتی:

﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَٰلَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ إِلَّا ٱلنَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا۟ فِيهَا وَبَٰطِلٌ مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ ﴾ (هود: ١٥-١٦).

واتە: هەرکەسێك لە ژیانی دونیادا تەنها مەبەست و هەوڵ و کۆششی دونیاو جوانیەکانی بێت، ئەوە ئێمە لەدونیادا ئاوات و مەبەستەکانی ئەدەینێ "بە

---

(٢٤) أبو داود، كتاب العلم، باب: في طلب العلم لغير الله، ٣/٣٢٣، برقم ٣٦٦٤، وابن ماجه، في المقدمة، باب الانتفاع بالعلم، ١/٩٣، برقم ٢٥٢، وصححه الألباني في صحيح سنن ابن ماجه، ١/٤٨.

ئەندازەی ویستی خۆمان کە بڕیارمان لەسەر داوە نەك بەمەبەست وهەڵپەو هـەموو ئاواتـەکانی خۆیـان" وە لـە دونیـادا بەرهـەمی ڕەنجـی خۆیـان وەرئـەگرن، وەلـە دواڕۆژدا هیچ پاداشتی چاکەیان نادرێتەوە، وەهیچ خۆشی و ئیسراحەتیان بۆ نییە تەنها ئاگری دۆزەخ نـەبێت، وە ئـەو کردەوانـەی لـە دونیـادا ئـەیان کـرد هـەمووی پوچەڵە و وەرنەگیراوە لای خوای پـەروەردگار، چـونکە بـۆ خـوای پـەروەردگاریان نەکردوەو مەبەستیان ڕازی بوونی ئەو نەبووە.

وە هــەروەها فەرموویــەتی: ﴿مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا مَذۡمُومٗا مَّدۡحُورٗا ١٨﴾ (الإسراء: ١٨).

واتـە: هـەر کەسـێك مەبەسـتی تـەنها دونیـا بێـت (لـە کاتێکـدا زۆر زوو بەسـەر دەچێت) ئەوە ئێمە (بە ئارەزووی کەس ناکەین) بەڵکو هەرچییەکمان بوێت و بـە ویـستی خۆمـان و بـە هـەر کەسـێك کـە ویـستمان لێبێـت دەیبەخـشین، پاشـان لەدواڕۆژدا ئەو جۆرە کەسانە (دونیـا ویـستان) دەخەینـە نـاو ئـاگری دۆزەخـەوە، بەسەر زەنشت کراوی ڕاونراوییەوە (بەردەوام فریشتەکان ئێش دەکـەن بـە لاشـەو دڵیانداو نایەڵن پشوو بدەن).

وە هــەروەها فەرموویــەتی: ﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ حَرۡثَ ٱلۡأٓخِرَةِ نَزِدۡ لَهُۥ فِي حَرۡثِهِۦۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرۡثَ ٱلدُّنۡيَا نُؤۡتِهِۦ مِنۡهَا وَمَا لَهُۥ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ٢٠﴾ (الـــــشورى: ٢٠)

واتە: هەر کەسێك بەرهـەم و خێـرو پاداشـتی دواڕۆژی دەوێـت و لـە دونیـادا کـاری چاکەی بۆ دەکات، ئەوە ئێمە هەوڵ و کۆششەکەی بـە زیـادەوە پێدەبەخـشن، وە هەر کەسێك کە تـەنها ویـستی دونیایـەو دونیـای دەوێـت، ئـەوە ئێمـە هەنـدێك لـە دونیای پێدەبەخشین، بەڵام لـە دواڕۆژدا هـیچ بەشـێکی نییـە (لـە نـازو نیعمـەت و خۆشیەکانی بەهەشت).

وە هەروەها فەرموویـەتی: ﴿فَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِي ٱلدُّنۡيَا وَمَا لَهُۥ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِنۡ خَلَٰقٖ ٢٠٠﴾ (البقرة: ٢٠٠).

واتــە: هەنــدێك لــە خــەڵكی هەیــە كــە دەڵێــت: ئــەی پــەروەردگار هەرچــیمان پێدەبەخــشیت لــە دونیــادا پێمــان ببەخــشە (تــەنها داوای دونیــا دەكــەن و دونیــا ویستن)، بێگومان ئەو جۆرە كەسانە لە دوارۆژدا هیچ بەشێكیان نییە.

وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿مَن تَعَلَّمَ عِلمًا مِمَّا يُبتَغى بِهِ وَجه اللهِ عَــزَّ وَجَلَّ لا يَتَعَلَّمُهُ إلاّ لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضَاً مِنَ الدُّنيا لَم يَجِد عَرفَ الجَنَّة يومَ القيامَةِ" يَعــنِي: رِيحَها"﴾[٢٥]

واتە: هەر كەسێك عیلم و زانیاریەك فێـر ببێـت (لـەو زانیاریانـەی كـە فێربـوونی تەنها دەبێت بۆ ڕازی بوونی خوای پەروەردگار بێت، زانستی شەرعی) هەوڵ نادات فێری ببێت تەنها بۆ ئەوەی هەندێك لە دونیای دەسـت بكـەوێت، ئـەو كەسـەی كـە ئــەوە حــاڵێتی بــە هــیچ شــێوەك بــۆنی بەهەشــت ناكــات لــە دوارۆژدا (ناچــێتە بەهەشتەوە).

وە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) جابری كـوڕی عبـدالله (رضي الله عنه) فەرمودەیـەكمان لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) بۆ دەگێڕێتەوە كە فەرموویەتی: ﴿لا تَعَلَّمُوا العِلمَ لِتُباهُوا بِــهِ العُلَماءَ، وَلا لِتُمارُوا بِهِ السُّفَهاءَ، وَلا لِتَخَيَّروا بِهِ المَجالِسَ، فَمَــن فَعَــلَ ذلــكَ فَالنّــارَ النّارَ﴾[٢٦].

واتە: هەوڵ مەدەن فێری عیلم و زانیاری (شەرعی بن) بـۆ خـۆ ڕادان و شـانازی كردن بەسەر زانایاندا، وە بۆ دەمە دەمێ و موناقەشە كردن لە گەڵ كەسانی نەفام و نەزاندا تا گومانیان بۆ دروست بكەن، وە هەوڵ مەدەن فێری عیلم و زانیـاری بـن بۆ هەڵبژاردنی دانیشتگاكان (بۆ ئەوەی بـەردەوام لەسـەرووی خەڵكـەوە بیـت یـان زیاتر ڕێز لێگیراو بیت لـە دانیـشتگاكاندا)، هـەر كەسـێك ئـەو كـارە بكـات (عـیلم و

---

(٢٥) ابن ماجه ٩٣/١، في المقدمة، باب الانتفاع بالعلم والعمل به، ٩٣/١، برقم ٢٥٤، وصححه الألباني في صحيح سنن ابن ماجه، ٤٨/١، وصحيح الترغيب للألباني ٤٦/١، وفي الموضعين أحاديث أخرى.

(٢٦) الدرامي ٧٠/١ موقوفًا، وابن ماجه عن أبي هريرة، في المقدمة، باب الانتفاع بالعلم والعمل بــه، ٩٦/١، برقم ٢٦٠، وحسنه الألباني في صحيح ابن ماجه ٤٨/١، وصحيح الترغيب والترهيب ٤٨/١.

زانیاری شەرعی فێر بێت بە مەبەستی یەکێك لەو سێ کارە) ئەوە بێگومان ئاگری بۆ هەیە، ئاگری بۆ هەیە.

وە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) عبـدالله کوڕی مـسعود (رضي الله عنه) دەفەرموێت: پێغەمبەر (ﷺ)فەرموویەتی: ﴿لا تعَلَّمُوا العِلمَ لِثَلاث: لِتُمارُوا بِهِ السُّفَهاءَ، وتجادلوا بِهِ العُلَماءَ، وَلِتُصرِفُوا بِهِ وُجُوهَ النّاسِ إِلَيكُم، وَابتَغُوا بِقَولِكُم ما عِندَ اللهِ؛ فَإنَّهُ يَدومُ وَيَبقى وَيَنفذ ما سِواهُ﴾[٢٧].

واتە: عیلم و زانیاری شەرعی فێر مەبن بۆ دەمە دەمێ و موناقەشە کردن لە گەڵ کەسانی نەفام و نەزاندا تا گومانیان بۆ دروست بکەن، یان بۆ مشت ومڕ کردن لە گەڵ زانایاندا، یان بۆ ئەوەی سەرنج و ڕووی خەڵکی بۆ لای خۆتان ڕابکێشن، بەڵکو ئەو قسەو وتانەی کە دەیڵێن با تەنها بۆ ڕازی بوونی خوای پەروەردگار بێت، چونکە تەنها ئەوە بەردەوامەو دەمێنێتەوە، وە جگە لەوە هەمووی بەسەر چوو و بڕاوەیە.

بۆیە خوای پەروەردگار وەعدی ژیان خۆشی و بەختەوەری داوە بەو کەسەی کە تەنها لەبەر ڕازی بوونی خوای پەروەردگار کردەوەی چاکە دەکات، هەروەك هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) أنسی کوڕی مالك (رضي الله عنه) فەرمودەیەکمان لەپێغەمبەرەوە (ﷺ) بۆ دەگێڕێتەوە کە فەرموویەتی: ﴿مَن كانَتِ الآخرَةُ هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ غِناهُ فِي قَلبِهِ وَجَمَعَ لَهُ شَملَهُ، وَأَتَتهُ الدُّنيا وَهِيَ راغِمَة، وَمَن كانَتِ الدُّنيا هَمَّهُ جَعَلَ اللهُ فَقرَهُ بَينَ عَينَيهِ، وَفَرَّقَ عَلَيهِ شَملَهُ، وَلَم يَأتِهِ مِنَ الدُّنيا إلا ما قُدِّرَ لَهُ﴾[٢٨].

واتە: هەر کەسێك خەم و پەژارەو مەبەستی بە دەست هێنانی سەرفرازی و

---

[٢٧] الترمذي، كتاب صفة القيامة، بابٌ: حدثنا قتيبة، ٦٤٢/٤، برقم ٢٤٦٥، وابن ماجه بنحوه من حديث زيد بن ثابت رضي الله عنه، كتاب الزهد، ١٣٧٥/٢، برقم ٤١٠٥، وصححه الألباني في صحيح الجامع ٣٥١/٥، والأحاديث الصحيحة ٩٥٠.

[٢٨] أخرجه ابن ماجه، كتاب الزهد، باب: الرياء والسمعة، ١٤٠٦/٢، برقم ٤٢٠٤، وحسنه الألباني في صحيح سنن ابن ماجه ٤١٠/٢.

ڕزگاری دواڕۆژ بێت، ئەوە خـوای پـەروەردگار دەوڵەمەنـدی دەخاتـە دڵییـەوە، وە کارو بارەکانی بۆ ڕێك و پێك دەکات، وە دونیا دێت بۆی لە کاتێکدا زۆر هەوڵی بـۆ نەداوەو وازی لـێ هێنـاوە، وە هـەر کەسـێك خـەم و پـەژارەو مەبەسـتی تـەنها بـە دەست هێنانی دونیا بێـت، ئـەوە خـوای پـەروەردگار هـەژاری و نـەبوونی دەخاتـە نێوان چاویەوە، وە کارو بارەکانی لەسەر گران و پەرش و بڵاوو ناڕێك دەکـات، وە دونیا نایات بۆی تەنها ئەوەندە نەبێت کە بۆی بڕاوەتەوەو دیاری کراوە بۆی.

باسـی دووەم: جۆری ئەو کارانەی کە بۆ بەدەست هێنانی دونیا دەکرێت

کردەوە کردن بۆ بەدەست هێنانی دونیا چەند جۆرێکی جیاوازی هەیە، زانای پایـە بەرز محمدی کوڕی عبدالوهاب (ڕەحمەتی خوای لێبێت) باسی ئەوەی کردووە ئەوەی لە ووتەی زانایان هاتووە سەبارەت بە کردەوە کردن بۆ بەدەست هێنانی دونیا، چوار جۆری هەیە:

جۆری یەکـەم: ئەو کردەوە چاکانەی کە زۆربەی موسڵمانان دەیکەن بۆ ڕەزامەندی خـوای پـەروەردگار: لـە زەکـات و نوێـژو خێـرو چـاکەکردن لـە گـەڵ خەڵکیـدا و گێڕانەوەی مافەکانیان ئەگەر لای بوو، وە هاوشێوەی ئەو کردەوانـە کـە موسـڵمان دەیان کات، یان لەبەر خاتری خوای پەروەردگار واز لە خراپەیەك دێنێت، بەڵام بە ئومێدی پاداشتی دواڕۆژ نایان کات، بەڵکو بۆ ئەوەی کە خوای پـەروەردگار خـۆی و ماڵ و سەروەتەکەی بپارێزێت، یان کەس و کارەکەی بپارێزێـت، یـان بـۆ ئـەوەی خوای پەروەردگار بەردەوام نـازو نیعمـەتی بەسـەردا بڕێـژێت، هـیچ مەبەسـتی بـە

دەست هێنانی بەهەشت نییە، یان هیچ مەبەستی ڕاکردن و ترسان لە دۆزەخ نییە، بۆیە ئەم جۆرە کەسە پاداشتی کردەوەکەی لە دونیادا دراوەتەوە بەڵام لە دواڕۆژدا هیچ بەشێکی نییە لە نازو نیعمەت و خۆشیەکانی بەهەشت، ئەمە لە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) إبن عباس (رضي الله عنهما) گێڕدراوەتەوە.

جۆری دووەم: ئەم جۆرە زۆر گەورەترو ترسناکترە لە جۆری یەکەم، ئەویش ئەوەیە کەسێك کردەوەیەکی چاك دەکات، بەڵام مەبەست و نییەتی بۆ ئەوەیە تا خەڵکی ببینن و بە باشە باسی بکەن، نەك مەبەستی بە دەست هێنانی سەرفرازی دواڕۆژ بێت، ئەم جۆرە لە زانای پایە بەرز مجاهد (ڕەحمەتی خوای لێبێت) گێڕدراوەتەوە.

جۆری سێیەم: بەندەیەك کردەوەی چاکە دەکات مەبەستی پێی ماڵ و سامانە، بۆ نموونە: کەسێك حەج لە جیاتی کەسێکی تر دەکات (بدل الحج) تەنها مەبەستی بەدەست هێنانی پارەو ماڵە نەك ڕازی بوونی خوای پەروەردگار و بە دەست هێنانی سەرفرازی دواڕۆژ، یان کەسێك کۆچ دەکات بۆلای موسڵمانان بۆ دەست کەوتنی ماڵی دونیا، یان کەسێك جیهاد دەکات بە نییەتی دەست کەوتنی ماڵ و غەنیمەت، یان فێری عیلم و زانیاری دەبێت تەنها بۆ بەدەست هێنانی شەهادەو پلەو پایە بە هیچ شێوەیەك لە بە دەست هێنانی ئەو شەهادەیەدا نییەتی ڕازی بوونی خوای پەروەردگار نییە، یان کەسێك فێری قورئانی پیرۆز ببێت یان بەردەوام بێت لەسەر نوێژی جەماعەت لەبەر ئەوەی کارمەندێکی مزگەوتە، یان جگە لە م کارە خێرانە کە لە کاتی ئەنجامدانیاندا هیچ مەبەستی ڕازی بوونی خوای پەروەردگار نییە.

جۆری چوارەم: بەندەیەك کاری چاکە دەکات بە گوێڕایەڵی کردنی خوای پەروەردگار، وە دڵسۆزی و نییەت پاکی تێدایە بۆ خوای پەروەردگار "ئەو خوایەی کە هیچ هاوەڵ و شەریکی نییە" بەڵام لەسەر کارێکە ئەو کارە کوفری گەورەیەو لە ئیسلام پێی دەردەچێت، وەکو کەسێك یەکێك لە کارە

هەڵوەشـێنەرەوەکانی ئیـسلام دەکـات، چـەندێ کـاری چـاکە دەکـات هـەمووی هەڵدەوەشێنێتەوە، ئەمە لە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) أنسی کوڕمالك (رضي الله عنه) و جگە لەویشەوە گێڕدراوەتەوە.

باسی سێ یەم: ترسناکی و شوێنەوارە خراپەکانی ڕیا

ڕیـاکردن ترسـتناکیەکەی یـەکجار زۆرو گـەورەی هەیـە لەسـەر تـاك و کۆمـەڵ و ئوممـەت بەگـشتی، لـە بـەر ئـەوەی کـردەوە چاکەکان هەڵدەوەشـێنێتەوە"پـەنا دەگرین بە خوای پەروەردگار" ترسناکی زۆر گـەورەی ڕیـا لـەم چـەند خاڵـەی لای خوارەوەدایە:

١. ڕیـا زۆر ترسـناکترە لەسـەر موسـڵمانان لـە فیتنـەو ئاشـوبی مەسـیحی دەججال، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی: ﴿أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِمَا هُوَ أَخْوَفُ عَلَيْكُمْ عِنْدِي مِنَ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ، قُلْنَا: بَلَى، فَقَالَ: الشِّرْكُ الْخَفِيُّ أَنْ يَقُومَ الرَّجُلُ يُصَلِّي فَيُزَيِّنُ صَلاَتَهُ لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ رَجُلٍ﴾(٢٩)

واتە: ئایـا هـەواڵتان پێبـدەم ئـەی موسـڵمانان بـەو کـارەی کـە زۆر ترسـناکترە لەسەر ئێوە بە لای منەوە لە فیتنەو ئاشوبی مەسیحی دەججال*؟ ووتمـان بـەڵێ: فەرمووی: ئەو کارە شـیرکی شاراوە و نهێنـی یـە (ڕیـا کردنـە)، ئـەویش ئەوەیـە:

---

(٢٩) الترمذي، كتاب الزهد، بابٌ: حدثنا سويد، برقم ٢٣٧٦، ٥٨٨/٤، وأحمد ٤٥٦/٣، وصححه الألباني في صحيح سنن الترمذي ٢٨٠/٢.

* واتە: ڕیا ئەوەندە زۆروو شاراوەیە لە ناو ئوممەتی مندا، کات و شوێنی دیاری کراوی نییـە، بۆیـە لـە فیتنەو ئاشوبی مەسیحی دەججال گەورەترە، چونکە دەرچونی دەججـال کـاتی دیـاری کـراوی هەیـە و هەموو موسڵمانێك ناگرێتەوە، بەڵام ڕیا ئەوەندە شاراوەیەو کاتیشی بـۆ نییـە، وە ڕووبـەڕووی زۆربـەی هەرە زۆری موسڵمانان دەبێتەوە، بۆیە ترسناکترە لە فیتنەو ئاشوبی مەسیحی دەججال. بڕوانـە: مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح: الملا علي القاري (٢٦٢/١٥).

کاتێك موسڵمانێك نوێژ دەکات، نوێژەکەی دەڕازێنێتـەوە و جـوانی دەکـات کاتێـك هەست دەکات کەسێك دەیبینێت و سەیری دەکات.

٢. ڕیا زۆر لە ناو بەرترە لە گورگێك کاتێك لە ڕانە مـەڕێك ئـەدات، پێغەمبـەر (ﷺ) دەفـەرموێت: ﴿ما ذِئبانِ جائِعانِ أُرسِلا فِي غَنَمٍ بِأفسَدَ مِن حِرصِ المَرءِ عَلى المالِ وَالشَّرَفِ لِدينِهِ﴾[٣٠]

واتە: دوو گورگی زۆر برسی وازیان لێبهێنرێت تـا هەڵبکوتنـە سـەر ڕانـە مـەڕێك ترسناکترو خراپتر نین لە کەسێك کە زۆر سوورە لەسەر کۆکردنـەوەی مـاڵی دونیـا (ئەگەر بە حەرامیش بێت)، وە کەسێك ناوو باسی خۆی دەربکات بە هۆی دینـەوە (دین بکاتە هۆکارێك بۆ دەرکـەوتن و بـەرز کردنـەوەی خـۆی، واتـە: سـوور بـوونی کەسێك بۆ بە دەست هێنانی ئەم دوو کارە زۆر خراپترو تێکدەرترە لەو دوو گورگە برسییە کاتێك هەڵدەکوتنە سەر ڕانە مەڕێك).

موسڵمانی خۆشەویست ئەمە نمونەیەکە پێغەمبەر (ﷺ) هێناویێتیەوە ئەوەی تیـا ڕوون کردۆتەوە: دین نامێنێت و خراپ دەبێت بە سوور بـوونی موسـڵمانێك لەسـەر کۆکردنەوەی ماڵی دونیـا، لەبـەر ئـەوەی ڕێگـری لـێ دەکـات لـە پەرسـتنی خـوای پەروەردگار، دین نامێنێـت و خـراپ دەبێـت بـە سـوور بـوونی موسـڵمانێك لەسـەر دەرکردنی ناوو باسی خۆی بە هۆی دینەوە، واتە: لە دینـداری و عیبـادەت کردنـدا مەبەستی ڕیا و ناو دەرکردنە.

٣. ترسناکی ڕیا زۆر گەورەیە لەسـەر کـردەوە چـاکەکان، لەبـەر ئـەوەی ڕیـا بەرەکـەتی کـردەوە چـاکەکان ناهێڵێـت و بـەتاڵی دەکاتـەوە "پـەنا بـە خـوای پـەروەردگار" خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێت: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُبۡطِلُواْ صَدَقَـٰتِكُم بِٱلۡمَنِّ وَٱلۡأَذَىٰ كَٱلَّذِى يُنفِقُ مَالَهُۥ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۖ فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ صَفۡوَانٍ عَلَيۡهِ تُرَابٞ فَأَصَابَهُۥ وَابِلٞ فَتَرَكَهُۥ صَلۡدٗاۖ لَّا يَقۡدِرُونَ عَلَىٰ

---

[٣٠] رواه مسلم، كتاب الزهد، باب: من أشرك في عمله غير الله ٢٢٨٩/٤، برقم ٢٩٨٥.

شَيۡءٖ مِّمَّا كَسَبُواْۗ وَٱللَّهُ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٢٦٤﴾ ﴾ (البقرة: ٢٦٤).

واته: ئەی ئیمانداران نەکەن خێرو پاداشتی چاکەکانتان پـوچ و بـەتاڵ بکەنـەوە بە منەت کردن و ئازاردانی دڵـی هـەژاران، وەکـو ئـەو کەسـەی کـە مـاڵ و سـامانی خـۆی ئەبەخـشێت لەبـەر چـاوی خـەڵکی بـۆ خـۆ دەرخـستن و ڕیـاکردن، بـاوەڕی تەواوی بە خـوای پـەروەردگار و ڕۆژی دوایـی نییـە، جـا نمونـەی ئـەو کەسـانە بـە وێنەی بەردێکی ساف وایـە کـە خـۆڵێکی بەسـەرەوە بێـت و بـارانێکی بـە لێزمـەی بەسـەردا بباریـت و هیـچی بەسـەرەوە نـەهێڵێت و بـەڕەق و تـەقی بیهێڵێتـەوە حەقیقەتی دەربکەوێت (ئینجا ئەو جۆرە ڕیابازو منەتبارانە) هیچ جـۆرە شـتێکیان دەست ناکەوێت لەوەی کـە بەخـشیویانە، بێگومـان خـوای پـەروەردگار ڕێنمـونی کەسانی بێباوەڕ و کافران ناکات (بە هۆی خراپەو تاوانی خۆیانەوە).

موسڵمانی خۆشەویست ئەوەیە شوێنەواری خراپی ڕیا کە بەرەکـەت و پاداشـتی کردەوە چاکەکان ناهێڵێت و بەتاڵی دەکاتەوە، لە کاتێکدا خاوەنەکەی هیچ توانـاو دەسەڵات و پشتیوانی نییە و ناتوانی بیگێڕێتەوە (واتـە: خێـرو پاداشـتی کـردەوە چاکەکانی).

وەخـوای پــەروەردگار دەفــەرموێت: ﴿ أَيَوَدُّ أَحَدُكُمۡ أَن تَكُونَ لَهُۥ جَنَّةٞ مِّن نَّخِيلٖ وَأَعۡنَابٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ لَهُۥ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَأَصَابَهُ ٱلۡكِبَرُ وَلَهُۥ ذُرِّيَّةٞ ضُعَفَآءُ فَأَصَابَهَآ إِعۡصَارٞ فِيهِ نَارٞ فَٱحۡتَرَقَتۡۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلۡأٓيَٰتِ لَعَلَّكُمۡ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ ﴾ (البقرة: ٢٦٦).

واتە: ئایا هیچ کەس لـە ئێـوە حـەز دەکـات بـاخێکی هـەبێت پێـك هاتبێـت لـە دار خورما و جۆرەها ڕەزە ترێ و چەند جۆگەو ڕوبارێك بەژێر درەختەکانیدا بڕوات بـۆ خاوەنەکەی، لە کاتێکدا خاوەنەکەی تووشی پیری بوبێت و چەند نەوەو منـداڵێکی لاوازی هەبێت، کەچی لەناکاو گەردەلولێك گڕوگەرمیەکی بەهێزی تێدا بێت هـەڵکو تێتە سەری و یەکسەر بیسوتێنێت؟! (بەڕاستی ئەمە زۆر جێـی داخ و نیگەرانییـە،

چونکه نه خۆی لەبەر پیری، نه منداڵی لەبەر بێهێزی ناتوانن باخەکە ئاوەدان بکەنەوە)، ئا بەو شێوەیە خوای پەروەردگار ئایەت و بەڵگەو نیشانەی خۆی دەخاتە پێش چاوتان و ڕوونی دەکاتەوە بۆ ئەوەی تێبفکرن و بیربکەنەوە (خۆتان مایە پوچ و ڕەنج بە خەسار نەکەن، کردەوەکانتان بە ڕیاکردن بە تاڵ مەکەنەوە).

موسڵمانی خۆشەویست ئاگاداربە و باش بزانە کە کردەوە چاکەکان لە بنەڕەتدا، وەکو باخێکی زۆر گەورە وایە کە پڕ بێت لە دارو درەخت و میوەی جوان و بەتام، ئایا کەس حەز دەکات ئەو بەرو بووم و باخە زۆر گەورە و پڕ لە دارو درەخت و میوە جوان و بەتامەی هەبێت، پاشان ڕیا لێی بدات و بیبات و پوچەڵی بکاتەوە، لە کاتێکدا ئەوپەڕی پێویستی پێیەتی.

وە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمودەیەکی قودسیمان لە خوای پەروەردگارەوە بۆ دەگێڕێتەوە، کە خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿أنا أغنى الشُّركاءِ عَنِ الشِّركِ، مَن عَمِلَ عَمَلاً أشرَكَ مَعِيَ فِيهِ غَيري تَرَكتُهُ وَشركَهُ﴾[٣١].

واتە: من (خوای پەروەردگار) لە هەموو خاوەن شەریك و هاوەڵداران دەوڵەمەن ترم (واتە: من دەوڵەمەندم و پێویستم بە شەریك و هاوەڵ نییە) بۆیە هەرکەسێك کردەوەیەك بۆ من ئەنجام بدات و کەسێکی تری تیا شەریك بکات (ڕیا بکات) ئەوە واز لەو کردەوەیە دێنم بۆ ئەو کەسەی کە ئەنجامی داوە بۆی، واتە: کردەوەی ڕیاباز پوچ و بەتاڵە و هیچ پاداشتی تێدا نییە، بەڵکو تاوانباریشە)*، بۆیە هەر کەسێك کردەوەیەکی چاکە بکات و هاوەڵ بڕیار بدات بۆ من لەو کردەوەیەدا ئەوە واز لەو کردەوەیە دێنم بۆ ئەو کەسەی کە ئەنجامی داوە بۆی.

وە لە فەرمودەیەکی تردا پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿إذا جَمَعَ اللهُ الأوَّلِينَ

---

[٣١] الترمذي، كتاب تفسير القرآن، بابٌ: ومن سورة الكهف، ٣١٤/٥، برقم ٣١٥٤، من حديث أبي سعد بن أبي فضالة الأنصاري ﷺ، وابن ماجه، كتاب الزهد، باب الرياء والسمعة، ١٤٠٦/٢، برقم ٤٢٠٣، وحسنه الألباني في صحيح الترغيب والترهيب ١٨/١، وفي صحيح الترمذي ٧٤/٣.

* **بڕوانە**: شرح النووي على مسلم، باب: من أشرك في عمله غير الله، (٥٣٠٠/٩/٣٧٠)،

وَالآخرِينَ لِيَومِ القيامَة، لِيَومٍ لا رَيبَ فِيه نادى مُناد: مَن كانَ أشرَكَ فِي عَمَلٍ عَمِلَـهُ لله أحدًا فَليَطلُب ثَوابَهُ مِن عِندِ غَيرِ اللهِ، فإنَّ اللهَ أغنى الشُّرَكاءِ عَنِ الشِّرك﴾[٣٢].

واته: كاتێك خـواى پـەروەردگار سـەرەتاو كۆتـايى دروسـت كراوەكـانى زينـدوو دەكاتەوە و كۆيان دەكاتەوە لە دوارِۆژدا "بـۆ رِۆژێـك كـە هـيچ گومـانى تێدا نييـە دێـت" بـانگ كـەرێك بـانگ دەكـات و دەفـەرمووێت: هەركەسـێك لـە دونيـادا كردەوەيـەكى چـاكەى بـۆ خـواى پـەروەردگار كردبێـت و شـەريكى بـۆ خـواى پـەروەردگار برِيـار دابێـت بـۆى (رِيـاى كردبێـت تێيـدا) ئـەوە بـا بـچێت پاداشـتى كردەوەكەى لاى جگـە لـە خـواى پـەروەردگار وەربگرێت، خـواى پـەروەردگار لـە هەموو خاوەن شەريك و هاوەڵداران دەوڵەمەند ترە (واتە: دەوڵەمەندە و پێويستى بە شەريك و هاوەڵ نييە).

٤. رِيا كردن هۆكارە بۆ سزاى دوارِۆژ، هەر بۆيە يەكەم كۆمەڵ لە موسـڵمانان كـە ئـاگرى دۆزەخيـان پىَگـەرم و داخ بكرێـت: قورئـان خوێنيـك، تێكۆشـەرێك، خێركـەرێك بـە ماڵەكـەى بـووە، ئـەو كـارە باشـانەيان كـردووە بـۆ ئـەوەى پێيـان بوترێـت: فلانەكـەس قورئـان خـوێن بـووە، فلانەكـەس ئـازا بـووە، فلانەكـەس بەخشندەو خێركەر بووە، كردەوەكانيان تـەنها لەبـەر خـاترى خـواى پـەروەردگار نەبووە.

٥. رِياكردن هۆكارە بۆ رِيسوايى و بچوكى و سووكى و ئابرِوچوون، پێغەمبـەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿مَن سَمَّع سَمَّع اللهُ بِهِ، وَمَن يُرائي يُرائي اللهُ بِه﴾[٣٣].

واتە: هەر موسڵمانێك رِيايى بكات لە كردەوەكانيدا، وە بيەوێت خەڵكى بيبيستن

---

[٣٢] رواه مسلم في صحيحه، كتاب الإمارة، باب من قاتل للرياء والسمعة استحق النار، ١٥١٤/٣، بـرقم ١٩٠٥.

[٣٣] متفق عليه: البخاري، كتاب الرقاق، باب الرياء والسمعة، ٢٤٢/٧، برقم ٦٤٩٩. ومـسلم، كتـاب الزهد، باب من أشرك في عمله غير الله، ٢٢٨٩/٤، برقم ٢٩٨٦.

بۆ ئـەوەی ڕێـزی لـێ بگـرن و بـە گـەورەی بـزانن و بڕوایـان وابێـت ئـەو کەسـە چـاکەکارە، ئـەوە لـە ڕۆژی دواییـدا خـوای پـەروەردگار عـەیب و خراپـەو نییـەت خراپیەکەی ئاشکرا دەکات و دەیگەیەنێت بە خەڵکی تا خراپیەکەی ئاشکرا بێت و بزانن کەسێکی نییەت خراپ بووە[٣٤].

٦. ڕیاکردن هۆکـارە بـۆ بێبـەش بـوون لـە پاداشـتی دواڕۆژ، پێغەمبـەر (ﷺ) دەفـەرموێت: ﴿بَشِّر هذه الأمَّة بالسَّناءِ وَالدِّينِ وَالرِّفعَةِ وَالتَّمكينِ في الأرضِ، فَمَن عَمِلَ مِنهُم عَمَلَ الآخِرَةِ لِلدُّنيا لَم يَكُن لَهُ في الآخِرَةِ مِن نَصيب﴾[٣٥].

واتە: مژدە بێت بۆ ئەم ئوممەتە بە سەرکەوتوویی و سەرفرازی و دیـن بـەرزی و پلەو پایە بەرزی و دەسەڵات گرتنە دەست لەسەر زەویدا، بۆیـە (ئاگـاداربن) هـەر موسڵمانێك كارێكی چاكە بكات بۆ بەدەست هێنـانی بەرژەوەنـدی دونیـا ئـەوە بـە هیچ شێوەیەك لە دواڕۆژدا بەشی نییە (لەنازو نیعمەتی خۆشی بەهەشت، پاداشتی كردەوە چاكەكانی نادرێتەوە چونكە بۆ خوای پەروەردگاری نەبووە).

٧. ڕیـاکردن هۆکـارە بـۆ دۆڕان و ژێرکـەوتنی ئـەم ئوممەتـە، پێغەمبـەر (ﷺ) دەفـەرمووێت: ﴿إنَّمـا يَنـصُرُ اللهُ هـذه الأُمَّـةَ بِـضَعيفِها بِـدَعوَتِهِم وَصَـلاتِهِم وَإخلاصِهِم﴾[٣٦].

واتە: ئاگادارین و باش بزانن کە خـوای پـەروەردگار ئـەم ئوممەتـە سـەردەخات (بەسەر دوژمنانیدا) بە بێدەسەڵات و هەژارەکان: بە پاڕانەوە و نوێژ و دڵسۆزی و نیازپاکیەکەیان بۆ خوای پەروەردگار.

ئـەم فەرمودەیـە ئـەوە ڕوون دەکاتـەوە کـە نییـەت پـاك بـوون (لـە کـردەوە

---

[٣٤] **بڕوانە**: شرح مسلم للنووي (١١٦/١٨).

[٣٥] رواه النسائي بلفظه، كتاب الجهاد، باب الاستنصار بالضعيف، ٤٥/٦، برقم ٣١٧٨، وأصله في صحيح البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب من استعان بالضعفاء والصالحين في الحـرب، ٢٩٦/٣، بـرقم ٢٨٩٦، وصححه الألباني في صحيح الترغيب ٦/١.

[٣٦] مسند أحمد ١٣٤/٥، والحاكم ٤١٨/٤، وصححه الألباني في صحيح الترغيب ١٥/١.

چاکەکاندا) بۆ خوای پەروەردگار هۆکارە بۆ سەرکەوتنی ئەم ئوممەتە بە سەر دوژمنانیدا، وە ڕیاکردن هۆکارە بۆ دۆڕان و ژێرکەوتنی ئەم ئوممەتە!.

٨. ڕیاکردن گومڕایی و سەرلێشێواوی زیاتر دەکات، خوای پەروەردگار دەربارەی دووڕووەکان دەفەرموێت: ﴿يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَمَا يَخۡدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمۡ وَمَا يَشۡعُرُونَ ﴿٩﴾ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ فَزَادَهُمُ ٱللَّهُ مَرَضٗاۖ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمُۢ بِمَا كَانُواْ يَكۡذِبُونَ ﴿١٠﴾﴾ (البقرة: ٩-١٠)

واتە: ئەوان (دووڕووەکان) بە خەیاڵی خۆیان وا دەزانن خوای پەروەردگار و ئەو کەسانە دەخەڵەتێنن کە باوەڕداری ڕاستەقینەن!! کەچی ئەوان جگە لە خۆیان کەسیان پێناخەڵەتێت، بەڵام هەست ناکەن و بیرناکەنەوە، ئەوان لە دڵ و دەروونیاندا نەخۆشی بێباوەڕی و حەسوودی و ڕق و کینەو ڕیا هەیە، خوای پەروەردگاریش (بە هۆی سەرخستنی حەق و ئیمانداران) ئەوەندەی تر دەردوو نەخۆشیان گرانتر دەکات و سزایەکی سەختیش (لە دونیا و دواڕۆژدا) چاوەڕییانە بە هۆی درۆکردن و (ڕیا و دژایەتیان بۆ ئیسلام).

باسی چوارەم: جۆرو وردەکارییەکانی ڕیا

جۆرەکانی ڕیا زۆرن (خوا پەنامان بدات لێی)، ڕوون کردنەوەی جۆرەکانی بەم شێوەیەی لای خوارەوەیە:

یەکەم جۆری ڕیا ئەوەیە: بەندەیەك كاتێك كردەوەیەكی چاكە دەكات مەبەستی ڕازی بوونی خوا نییە، بەڵكو مەبەستی ئەوەیە و حەزدەكات خەڵكی بزانن ئەو كردەوە چاكەیەی كردووە، بە هیچ شێوەیەك نییەت پاكی تێدا نییە بۆ خوای پەروەردگار، ئەمە جۆرێكە لە دووڕوویی و نیشانەیەكە لە نیشانەكانی دووڕووە بێباوەڕەكان.

دووەم: نییەت و مەبەستی ئەو بەندە موسڵمانە بۆ خوای پەروەردگارە، بەڵام كاتێك هەست دەكات خەڵكی سەیری دەكەن و دەیبینن یەكسەر خۆی گورجوگۆڵ دەكات و عیبادەتەكەی دەڕازێنێتەوە، ئەم كارە شیركی شاراوەو نهێنییە، هەر بۆیە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێت: ﴿يا أَيُّها النّاس إِيّاكُم وَشِركَ السَّرائِرِ"، قالوا: يا رَسُولَ اللهِ: وَما شِرك السّرائِرِ؟ قال: "يَقومُ الرَّجُلُ فَيُصَلِّي فَيُزَيِّن صَلاتَهُ جاهِدًا لِما يَرَى مِن نَظَرِ النّاسِ إِلَيهِ فَذلكَ شِرك السَّرائِرِ﴾[٣٧].

واتە: ئەی موسڵمانان ئاگاداربن لە بڕیاردانی شیركی شاراوەو نهێنی، هاوەڵان (خوایان لێ ڕازی بێت) ووتیان ئەی پێغەمبەر (ﷺ) شیركی شاراوەو نهێنی چی یە؟ فەرمووی: موسڵمانێك هەڵدەستێت و نوێژ دەكات هەوڵ و كۆشش دەدات و نوێژەكەی جوان دەكات كاتێك هەست دەكات وا خەڵكی سەیری دەكەن و تێیدەڕوانن، ئا ئەوەیە شیركی شاراوەو نهێنی.

سێیەم: بەندەیەكی موسڵمان دەست دەكات بە كردنی عیبادەتێك وە تەواوی دەكات هەر نییەتی بۆ خوای پەروەردگارە، بەڵام كاتێك دەزانرێت ئەو عیبادەتەی كردووە بە باشە باس دەكرێت دڵی پێی خۆش دەبێت، وە حەز دەكات خەڵكی بە باشە باسی بكەن و بە چاوی ڕێزەوە سەیری بكەن و بە گەورەی بزانن، وە بە هۆیەوە دونیای دەست بكەوێت (زیاتر ڕێزی لێبگرن و جیاوازتر سەیری بكەن لە

---

[٣٧] أخرجه ابن خزيمة في صحيحه ٦٧/٢، برقم ٩٣٧، وأخرجه البيهقي في السنن، ٢٩١/٢، وحسنه الألباني في صحيح الترغيب والترهيب ٧/١.

کڕین و فرۆشتن و مامەڵەکانی تردا)، بۆیە ئەم دڵخۆش بوونە بە باش باس کردنی خەڵك و زیاتر حەز بوون بەڕێز لێگرتن و بەدەست هێنانی مەبەستی بەڵگەیە لەسەر ئەوەی ئەو کەسە شیرکی شاراوەو نهێنی تێدایە (ڕیا).

چوارەم: ڕیاکردن بە لاشە: بۆ نمونە کەسێك بێتاقەتی و ڕەنگ زەردی دەردەبڕێت بۆ ئەوەی پیشانی خەڵکی بدات کە عیبادەتی زۆرە و زۆر ترسی قیامەتی هەیە، وە جاری وا هەیە ئەو بەندەیە ڕیا کردن بە دەنگ نزم کردن و لێو ووشك بوون دەردەخات بۆ ئەوەی پیشانی خەڵکی بدات کە بە ڕۆژووە.

پێنجەم: ڕیا کردن لە ڕووی جل و بەرگەوە: وەکو کەسێك جلی کۆن و دڕاو لەبەر بکات بۆ ئەوەی پێی بڵێن بەڕاستی کەسێکی دونیا نەویستە، یان جاری وا هەیە دەبینێت جل و بەرگێك ئەگەر هەر کەسێك بیپۆشێت خەڵك دەڵێن: زاناو شارەزایە ئەم کەسەش ئەو جلە دەپۆشێت بۆ ئەوەی پێی بڵێن زاناو شارەزایە.

شەشەم: ڕیا کردن بە ووتە: ئەم جۆرە زیاتر کەسانی دیندارترو ئەو کەسانەی کە ڕێنمونی و ئامۆژگاری خەڵك دەکەن، یان شارەزا بوون و لەبەر کردنی شوێنەوارو بەسەرهات بۆ موناقەشەو دەمە دەمێ کردن و دەربڕینی عیلم و شارەزایی.

حەوتەم: ڕیا کردن بە کردەوە: وەکو ڕیا کردنی نوێژکەرێك بە درێژکردنەوەی ڕکوع و سوجدەو دەبڕینی خشوع، یان ڕیا کردن لە ڕۆژوو گرتن و حەج کردن و خێرکردندا.

هەشتەم: ڕیا کردن بە هاوڕێیان و سەردان کەران: وەکو کەسێك داوا لە زاناو پیاوچاکان بکات تا سەردانی بکەن بۆ ئەوەی بوترێت فلانە کەس سەردانی ماڵی فلانە کەسی کرد (وەکو دەربڕینی ڕێزو گەورەییەك)، یان دەعوەتی خەڵك دەکات بۆ ئەوەی بوترێت: بە خوا فلانە کەس پیاو چاکە دیوتە چۆن کەسانی دیندار هاتوو چۆی دەکەن و سەردانی دەکەن؟

نۆیەم: شکاندنەوەی نەفسی خۆت لەناو خەڵکیدا، دەتەوێت لەناو خەڵکیدا وا خۆت پیشان بدەیت کە تۆ کەسێکی بێفیز و بێ ئارەزویت، بە هۆی ئەو خۆ

شکاندنەوەیەتەوە دەتەوەێت خۆت بەرز بکەیتەوە و خەڵکی بە باشە و بێفیز باست بکەن کە ئەم کارە لە شاراوەترین جۆرەکانی ڕیایە.

دەیەم: لە وردترین و شاراوەترین جۆرەکانی ڕیا ئەوەیە: موسڵمانێك عیبادەت و کردەوەی چاکە تەنها بۆ ڕازی بوونی خوا دەکات، بە شێوەیەکی وا نایەوێت کەس پێی بزانێت، وە حەز ناکات ئەو عیبادەتەی ئاشکرا بێت و دەربکەوێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەدا کاتێك دەچێتە ناو خەڵکی:

- ❖ حەزدەکات خەڵکی ڕێزی لێبگرن و سەلامی لێبکەن.
- ❖ حەزدەکات خەڵکی بە گەورەی بزانن، وە کاتێك دەیبین بە گەرمی پێشوازی لێبکەن.
- ❖ حەزدەکات خەڵکی بە باشە و پیاوچاك ناوی بێنن (بۆ نموونە: حەزدەکات پێی بڵێن: مامۆستا فلان کەس، یان شێخ فلان کەس، یان کاك فلان کەس...**هتد**) چەند پیاوێکی باشە و بە کەڵکە بۆ خەڵك، وە کەسێکی کۆمەڵایەتیە، یان ئاوهاو ئاوهایە.
- ❖ حەزدەکات خەڵکی زوو کارەکانی بۆ جێبەجێبکەن (حەزدەکات لە هەموو جێیەك کاری بڕوات و دوا نەکەوێت، بە هۆی ئەو ناو و پیشەیەی کە هەیەتی).
- ❖ حەزدەکات خەڵکی لە کڕین و فرۆشتندا جیاواز لە کەسانی تر مامەڵەی لەگەڵدا بکەن.

بۆیە هەرکاتێك بینیتی خەڵکی بەو شێوەیە مامەڵەی لەگەڵدا ناکەن دڵی تەنگ دەبێت، وەکو ئەوەی دەیەوێت ڕێزدار بێت و بەگەورە بزانرێت و مامەڵەی تایبەتی لەگەڵدا بکرێت بە هۆی ئەو عیبادەت و کردەوە چاکانەی کە بە نهێنی دەیان کات.

یانزەیەم: یەکێکی تر لە ڕیا زۆر ردوو شاراوەکان ئەوەیە: موسڵمانێك دڵسۆزی و نیازپپاکیەکەی بکاتە هۆکارێك بۆ بەدەست هێنانی ئەو مەبەستەی (کارەی) کە خۆی دەیەوێت، زانای پایە بەرز إبن تيمية (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: ﴿گێردراوەتەوە کە ئیمامی أبو حامد الغزالِي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) بۆی باس کراوە

گوایه هەر کەسێك چل ڕۆژ دڵ و دەروون و نیازی خۆی پاك بکاتەوە بۆ خوای پەروەردگار ئەوە دانایی و لێزانی لە ناو دڵیەوە هەڵدەقولێت و دێتە سەر زمانی، ئیامی الغزالِي دەفەرموێت: منیش کە ئەوەم بیست چل ڕۆژ دڵ و دەروون و نیازی خۆم پاك کردەوە بۆ خوای پەروەردگار، بەڵام هیچم بەدی نەکرد لەوەی کە بەتەمای بووم، بۆیە ئەم مەسەلەیەم بۆ هەندێك لە دانایان و زانایان باس کرد، ئەوانیش پێیان ووتم: تۆ دڵ و دەروون و نییەتی خۆت پاك کردۆتەوە بۆ بە دەست هێنانی دانایی (مەبەستی خۆت)، نەك نییەتی خۆت پاك کردبێتەوە بۆ خوای پەروەردگار﴾[٣٨].

بۆیە موسڵمانی خۆشەویست جاری واهەیە بەندەیەکی موسڵمان مەبەستی لە نیازپاکیەکەی بەدەست هێنانی لەسەرخۆیی و داناییە، یان بۆ ئەوەی خەڵکی بە گەورەی بزانن و باسی بکەن بە باشە، یان جگە لەم مەبەستانە، ئەم شتانە بەدەست نایات بە نییەت پاك کردنەوە و ئیخلاص بۆ خوای پەروەردگار (دروست نییە دینداری و لە خوا ترسان بۆ ئەوە بە کار بهێنرێت)، بەڵکو بەدەست هێنانی ئەو شتانە پێویستە بە کار کردن بێت بۆیان.

---

[٣٨] بِروانة: درء تعارض العقل والنقل لابن تيمية ٦٦/٦، ومنهاج القاصدين ص٢١٤-٢٢١، والإخلاص للعوايشة ص٢٤، والإخلاص والشرك الأصغر للدكتور عبد العزيز بن عبد اللطيف ص٩، والرياء لسليم الهلالي ص١٧.

باسی پێنجەم: بەشەکانی ڕیاو شوێنەواری خراپی لەسەر کردەوە چاکەکان

ریا (خوای پەروەردگار پەنامان بدات لێی) چەند بەشێکی هەیە، کە پێویستە لەسەر هەموو موسڵمانێك شارەزایان بێت، تا لێیان ڕابکات و خۆی لێیان بپارێزێت، ئەو بەشانە بەم شێوەیەی لای خوارەوەیە:

١. کردنی ئەو کردەوەیە یەکپارچە و بە گشتی بۆ ڕیایە، مەبەست بە کردنی تەنها ڕیاکردن و خۆدەرخستنە لەبەر چاوی خەڵکی، وەکو حاڵی دووڕووەکان، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿ وَإِذَا قَامُوٓاْ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُواْ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿١٤٢﴾ ﴾ (النساء: ١٤٢)

واتە: وە کاتێك هەڵدەستن بۆ نوێژ کردن (دووڕووەکان) زۆر بەلەش گرانی و تەمبەڵی هەڵدەستن (لەبەر ئەوەی نیەتیان ڕازی بوونی خوای گەورە نییە تیایدا، وە باوەڕیان پێی نییە، وە لە ماناکەشی تێناگەن)، ئەو دووڕوانە ڕیایی لەبەر خەڵکی دەکەن (دڵسۆز و نییەت پاك نین)، وە یادو زیکری خوا ناکەن مەگەر زۆر بەکەمی نەبێت.

ئەم ڕیاکردنە بەو شێوەیە زۆر بەکەمی لە ئیماندارێك ڕوو دەدات لە نوێژی فەرزو ڕۆژوودا، بەڵام هەندێ جار لە زەکات و حەج و کردەوە ئاشکراکاندا ڕوو دەدات، گومان لەوەدا نییە ئەم کردەوەیە (ڕیایە) کردەوە چاکەکان هەڵدەوەشێنێتەوە، وە شایستەی سزاو توڕەیی خوای پەروەردگار دەبێت، (پەنا دەگرین بە خوای پەروەردگار).

٢. کردنی ئەو کردەوەیە لە بنەڕەتدا بۆ خوای پەروەردگارە بەڵام هەر لە بنچینەوە ڕیای تێکەڵ دەکات، ئەم جۆرەشیان بەڵگەکان لەسەر ئەوەن کە پوچەڵ و بەتاڵ و هەڵوەشاوەیە.

٣. بنەڕەتی ئەو کردەوەیە بۆ خوای پەروەردگارە بەڵام لەناکاو لەناو عیبادەتەکەدا ڕیای تێدەکەوێت، لەم کاتەدا ئەو عیبادەتە لە دوو حاڵەت بەدەر نییە:

یەکەم: سەرەتای عیبادەتەکە پەیوەندی بە کۆتایی عیبادەتەکەوە نییە، لەم کاتەدا سەرەتای عیبادەتەکە دروست و وەرگیراوە (إن شآءَ اللّٰه) بەڵام کۆتاییەکەی بەتاڵ و وەرنەگیراوە، بۆ نموونە: کەسێك بیست دیناری پێیە دەیەوێت بیکات بە خێر، دە دیناریانی بەخشی تەنها بۆ ڕازی بوونی خوای پەروەردگار، پاشان دە دینارەکەی تری بەخشی بەڵام لە کاتی بەخشینیدا ڕیای تێکەڵ دەکات، بۆیە لەم کاتەدا خێری یەکەم (دە دیناری یەکەم) دروست و وەرگیراوە، بەڵام دە دینارەکەی تری بەتاڵ و وەرنەگیراوە چونکە ڕیای تێکەڵ کردووە.

دووەم: سەرەتای عیبادەتەکە پەیوەستەو پەیوەندی بە کۆتاییەکەیەوە هەیە، لەم کاتەدا موسڵمان لە دوو حاڵەت بەدەر نییە:

أ- ئەو ڕیایە بەسەریدا دێت بەڵام ئەم بەندە موسڵمانە دەیگێڕێتەوەو دڵ خۆش نابێت پێی، وە پشتی لێ هەڵدەکات و پێی ناخۆشە، بۆیە ئەمە زیانی پێناگەیەنێت بە بێ ڕاجیایی لە نێوان زانایاندا، هەروەك پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿إن اللّٰهَ تَجاوَزَ لِأُمَّتِي ما حَدثت بِهِ أَنفُسُها ما لَمْ يَتَكَلَّمُوا أو يَعمَلوا﴾[٣٩].

واتە: خوای پەروەردگار دەبورێ و خۆش دەبێت لەو کارانەی کە بە دڵدا دێت ئەگەر نەیکەن بە قسە یان بە کردەوە.

ب- کاتێك ئەو بەندەیە دەستی کرد بە عیبادەت ڕیای تێکەڵ دەبێت و بەردەوامە لەگەڵیدا و دڵی ئارامە پێی و بەرەنگاری نابێتەوە، بەڵکو حەزی پێ دەکات، بۆیە هەموو عیبادەتەکەی (بۆ نموونە نوێژەکەی) بەتاڵ دەبێتەوە لەسەر

---

[٣٩] مسلم، كتاب الإيمان، باب: تجاوز الله عن حديث النفس والخواطر بالقلب إذا لم تستقر، ١/١١٦، برقم ١٢٧.

بۆ چوونی ڕاستی زانایان، لەبەر ئەوەی عیبادەتەکە سەرەتاکەی پەیوەستە بە کۆتاییەکەی، بۆ نموونە: کەسێك دەست دەکات بە نوێژ کردن و نییەتی تەنها بۆ خوای پەروەردگارە، بەڵام لە ڕکاتی دووەمدا ڕیای تێکەڵ دەبێت بەردەوام دەبێت لەگەڵیدا تا ڕکاتی کۆتایی، هیچ بەرەنگاری نابێتەوەو ڕەتی ناکاتەوە، بۆیە ئەم نوێژە هەمووی بە تاڵ دەبێتەوە لەبەر ئەوەی سەرەتاو کۆتاییەکەی پەیوەستە بە یەکەوە.

٤. لە دوای تەواوبوونی عیبادەتەکە ڕیا دروست ببێت[٤٠]: ئەگەر بەندەیەکی موسڵمان کردەوەیەکی چاکەی کرد بە دڵسۆزی و نییەت پاکیەوە بۆ خوای پەروەردگار، پاشان خوای پەروەردگار باس و وەسفی چاکی خستە ناو دڵی موسڵمانانەوە، ئەم موسڵمانە دڵ خۆشە بە فەزڵ و ڕەحمەتی خوای پەروەردگار، ئەگەر موژدەی خۆشی پێ بدرێت هیچ زیانی پێ ناگات، هەر بۆیە پرسیار کرا لە پێغەمبەر (ﷺ) دەربارەی موسڵمانێك کردەوەی خێرو چاکە دەکات تەنها بۆ خوای پەروەردگار، پاشان خەڵکی باسی دەکەن بە چاکەو ستایشی دەکەن، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ﴿تلك عاجل بُشرَى المؤمن﴾[٤١].

واتە: ئەوە موژدەیەکی خۆشە پێشخراوە بۆ موسڵمان لە دونیادا (باس کردنی بە خێرو چاکە).

---

[٤٠] **بڕوانە**: فتاوى ابن عثيمين ٢/٣٠.

[٤١] مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، ٤/٢٠٣٤، برقم ٢٦٤٢.

باسی شەشەم: هۆکارو پاڵنەرەکانی ڕیا کردن

بنەڕەتی ڕیا بریتیە لە حەزکردن بە پلەوپایەی بەرز، هەرکەسێك خۆدەرخستن و حەزکردن بە پلەوپایە بەرزی زاڵ بێت بەسەر دڵیدا ئەوە بەردەوام مەبەستی تەنها چاودێری کردنی خەڵك دەبێت (هەوڵ دەدات ئەو کارانە بکات کە خەڵکی حەزیان لێیە) دڵی پەیوەستە پێیانەوە، ڕیایان لەبەر دەکات، بۆیە لە ووتەو کردەوەو هەڵس و کەوتیدا تەنها دەڕوانێتە ئەو کارانەی کە دەبێتە مایەی پلە بەرزی بۆی لەناو خەڵکیدا، بەڕاستی ئەم کارە بنەڕەتی هەموو نەخۆشی و بەڵایەکە، چونکە هەرکەسێك حەزی بەو خۆدەرخستن و حەزکردن بە بەرزی و پلەوپایە بێت، ئەوە بێگومان تووشی ڕیا کردن دەبێت لە عیبادەتەکانیدا، وە تووشی چەندین کاری تاوان و حەرام دەبێت، ئەم کارو نییەتە زۆر ئاڵۆزو شاراوەیە هیچ کەس هەستی پێ ناکات تەنها زانایانی شارەزا بە خوای پەروەردگار و خۆشەویستانی.

بۆیە ئەگەر ئەم هۆکارو نەخۆشیە کوشندەیە شیبکەینەوە ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ سێ بنەڕەت:

١. حەزکردن بە سوپاس و ستایشی خەڵکی.

٢. ڕاکردن لە گلەیی و سەرزەنشتی خەڵکی.

٣. بە تەما بوونی ئەو شتانەی کە لە ژێر دەستی خەڵکیدا هەیە[٤٢].

ئەوەی بەڵگە بێت لەسەر ئەمە ئەو فەرمودەیەیە کە هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) أبو موسى الأشعري (رضي الله عنه) دەیگێڕێتەوە و دەفەرموێت: ﴿جاءَ رَجلٌ إلى النَّبيِّ ﷺ فَقالَ: الرَّجلُ يُقاتِلُ شجاعَة، وَيُقاتِلُ حمِيَة، وَيُقاتِلُ رِياءً فَأيُّ ذلك في سبيلِ اللهِ؟ قالَ (ﷺ): مَن قاتَلَ لِتَكونَ كَلِمَةُ اللهِ هِيَ العُليا فَهُوَ فِي سَبيلِ اللهِ﴾[٤٣].

واتە: پیاوێك هات بۆلای پێغەمبەرو (ﷺ) ووتی: پیاوێك جیهاد بكات و تێبكۆشێت بۆ ئەوەی پێی بڵێن ئازایە، وە پیاوێك جیهاد بكات و تێبكۆشێت بە دەمارگیری، وە پیاوێك جیهاد بكات و تێبكۆشێت بۆ ڕیا و خۆدەرخستن، ئایا لەم سێ جۆرە كەسە كامیان جیهادو تێكۆشانەكەی لە ڕێی خوای پەروەردگار دایە؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: هەر كەسێك (موسڵمانێك) جیهاد بكات و تێبكۆشێت بۆ ئەوەی ووتەی خوای پەروەردگار (دینی خوا) بەرزو بڵندو سەركەوتوو بێت بەڕاستی ئەو هەوڵ و جیهادو تێكۆشانە لە ڕێی خوای پەروەردگار دایە.

ووتەكەی ئەو پیاوە كە ووتی: ﴿يقاتل شجاعة﴾ واتە: بۆ ئەوەی باسی غیرەت و ئازایەتی بكرێت و سوپاس و ستایش بكرێت.

وە: ﴿يقاتل حمية﴾: خۆی بە گەورە دەزانێت لەوەی كە لێی بەرنەوەو زاڵ بن بەسەریا، یان زەم و لۆمە بكرێت.

وە: ﴿ويقاتل رياءً﴾: بۆ ئەوەی شوێنی ببینرێت، ئا ئەمەیە حەز كردن بە پلەو پایە

---

[٤٢] **بروانە:** مختصر منهاج القاصدين لابن قدامة ص٢٢١-٢٢٢.

[٤٣] متفق عليه: البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا، ٢٧٢/٣، برقم ٢٨١٠، ومسلم، كتاب الصلاة، باب من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله، ١٥١٢/٣، برقم ١٩٠٤.

بەرزی لە ناو دڵی خەڵکیدا.

جاری واهەیە کەسێك حەز دەکات بە باشە باس بکرێت لە ترسی گلەیی و سەرزەنشتی خەڵکی، بۆ نموونە: کەسێکی ترسنۆك لە نێوان کۆمەڵە کەسێکی ئازادا، ئەم کەسە ترسنۆکە خۆی دەگرێت و ڕاناکات لەناو جەنگدا یان شوێنێکی ترسناکدا بۆ ئەوەی گلەیی لیّ نەکەن و سەرزەنشتی نەکەن.

یان کەسێك فەتوا ئەدات بە بیّ عیلم و زانیاری لە ترسی ئەوەی پێی نەڵێن نازانێت، بەڕاستی ئەم کارانە پاڵنەرن بۆ ڕیا کردن، بۆیە موسڵمانی خۆشەویست ئاگاداربەو خۆت بپارێزە.

باسی حەوتەم: ڕێگا چارەی بەدەست هێنانی نییەت پاکی و چارەسەری ڕیا

موسڵمانی خۆشەویست زانرا کە ڕیا کردن کردەوە چاکەکان هەڵدەوەشێنێتەوە،

وە هۆکارە بۆ تورەیی و سزای خوای پەروەردگار، وە یەکێکە لە کارە لەناو بەرەکان، وە ترسناکی بەسەر موسڵمانەوە زۆرترو گەورەترە لە فیتنەو ئاشوبی مەسیحی دەججال.

بۆیە هەر کارێك ئەوە ترسناکی بێت باش وایە موسڵمان ئاگادار بێت و قوڵی هەڵبماڵێت بۆ لابردن و چارەسەرکردنی (ڕیا)، وە بنچینەو لق و پۆپەی ڕیا نەهێڵێت، لەو چارەسەرانەی کە ڕیا ناهێڵێت و نییەت پاکی پێ بەدەست دێت ئەم هۆکارانەن (بە پشتیوانی خوای پەروەردگار):

١. شارەزابوون زانینی ئەو جۆرە کردەوانەی کە بۆ بە دەست هێنانی دونیا دەکرێت، وە زانینی جۆرو بەش و پاڵنەرو هۆکارەکانی ڕیا، پاشان بڕین و دەرکردنی ئەو نەخۆشیە کوشندەیە لە ڕەگەوە، لە پێشیشدا باسی ئەمانەمان کرد.

٢. ناسینی گەورەیی خوای پەروەردگار بە ناوو سیفات و کارەکانی، ناسینێکی ڕاست و دروست بە تێگەیشتنێکی ڕاست و دروست لە قورئانی پیرۆز و سوننەت لەسەر مەنهەج و ڕێبازی ئەهلی سوننەو جەماعە، چونکە هەر کاتێك بەندەی موسڵمان زانیتی تەنها خوای پەروەردگار قازانج و زیان، سەربەرز کردن و زەلیل و سەرشۆڕ کردنی بەدەستە، بەخشین و نەبەخشین، ژیاندن و مراندنی بە دەستە، خوای پەروەردگار ئاگادارە بە خیانەتی چاوو ئەو نهێنیانەی کە لەناو دڵەکاندان، ئەگەر ئەو بەندەیە خوای پەروەردگاری ناسی، وە زانیتی تەنها خوای پەروەردگار بە تاك و تەنها شایستەی هەموو جۆرە پەرستن و عیبادەت بۆ کردنێکە، ئەمە بەروو بوومەکەی بریتیە لە نییەت پاکی و ڕاستگۆییەکی تەواو لەگەڵ خوای پەروەردگاردا، لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە لەسەر بەندەی موسڵمان کە شارەزای یەکخواپەرستی بێت بە هەموو جۆرەکانیەوە.

٣. شارەزابوون لەوەی کە خوای پەروەردگار ئامادەی کردووە لە دواڕۆژدا: لە نازونیعمەتی خۆشی بەهەشت، وە سزاو ناخۆشی و ناڕەحەتی ناو گۆڕو دۆزەخ،

وە ناخۆشی و ناڕەحەتی مردن و سەرەمەرگ، ئەگەر بەندەی موسڵمان ئەمەی زانی و جوان بیری لێ کردەوە و کەسێکی ژیریش بوو، ئەوە لە ڕیاوە ڕادەکات بەرەو نییەت پاکی، وە کردەوە تەنها بۆ خوای پەروەردگار دەکات.

٤. ترسان لە کردەوە کردن بۆ بەدەست هێنانی دونیا، وە ئەو ڕیایەی کە هەڵوەشێنەرەوەی کردەوە چاکەکانە، چونکە هەرکەسێك لە شتێك بترسێت ئەوە بەردەوام لێی ڕادەکات تا ڕزگاری دەبێت لێی، هەرکەسێك بترسێت (لە تووڕەیی و سزای خوای پەروەردگار) ئەوە زوو دەکەوێتە ڕێ، وە هەرکەسێك زوو بکەوێتە ڕێ ئەوە بێگومان دەگات بە پلەوپایەی بەرزی بەهەشت، بۆیە پێویست و واجبە لەسەر بەندەی موسڵمان هەرکاتێك حەزی لە سوپاس و ستایش و باسی خەڵك کرد با نەفسی خۆی ئاگادار بکاتەوەو بیترسێنێ لە بەڵاو نەخۆشی ڕیا، وە تووش بوون بە تووڕەیی خوای پەروەردگار، بۆیە هەر موسڵمانێك هەژاری و بێدەسەڵاتی خەڵکی زانی ئەوە بێگومان دەحەسێتەوەو دوور دەبێت لە خەم و پەژارە و دەردوو نەخۆشی کوشندەی ڕیا، هەروەك هەندێك لە پیاوچاکانی پێشین فەرموویانە: ﴿بەرەنگاری نەفست بەرەوە بۆ دوورخستنەوەی هەموو هۆکارەکانی ڕیا، سووربەو هەوڵبدە با هەموو خەڵکی لەبەر چاوت وەکو منداڵ وابن، بۆیە جیاوازی مەکە نێوان پەرستنەکەتەوە لە نێوان دیار بوون دیار نەبوونیاندا (کاتێك خەڵکت لێ دیار بوو عیبادەت جوانتر بکەیت لەوەی کە دیار نەبن و نەتبینن)، وە جیاوازی مەکە نێوان پەرستنەکەتەوە کاتێك هەست بکەیت دەیزانن یان نا، بەڵکو قەناعەتت هەبێت و دڵ ئارام بە بە عیلم و زانیاری خوای پەروەردگار﴾[٤٤].

بۆیە هەر بە پشت بەستن بە خوای پەروەردگار و پاشان ترسان لە بەتاڵ بوونەوەی کردەوەکان، کەسانی خاوەن باوەڕو زانیاری ڕزگاریان بووە لەو نەخۆشی و بەڵا گەورەیە (ڕیا)، هەروەك محمدی کوڕی لبيد (ﷺ) لە پێغەمبەرەوە

---

[٤٤] بڕوانە: الإخلاص والشرك الأصغر، للدكتور عبد العزيز بن عبد اللطيف، ص١٣.

(ﷺ) فەرمودەیەکمان بۆ دەگێڕێتەوە کە فەرمویەتی: ﴿إنَّ أخوفَ ما أخافُ عَلَيكُم الشِّركُ الأصغَر، قالوا: وما الشِّركُ الأصغَر يا رَسولَ الله؟ قالَ: الرِّياءُ، يَقولُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُم يَومَ القيامَةِ إذا جَزى النّاسَ بأعمالِهِم: اذهَبُوا إلى الذّين كُنتُم تُراؤونَ في الدُّنيا فَانظُروا هَل تَجِدونَ عِندَهُم جَزاءً﴾[٤٥].

واتە: ترسناکترین شتێك کە لێی بترسم تووشتان ببێت (ئەی موسڵمانان) شیرکی بچوکە، هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویان: شیرکی بچوك چییە ئەی پێغەمبەری خوا (ﷺ)؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ڕیا کردنە، خوای پەروەردگار لە ڕۆژی دواییدا دەفەرموێت (کاتێك پاداشتی خەڵکی دەداتەوە) بە کردەوەکانیان (بەپێی چاکەو خراپەیان لێپرسینەوەیان لەگەڵدا دەکات): بڕۆن بۆ لای ئەو کەسانەی کە لە دونیادا ڕیاتان لەبەر دەکردن (کردەوەتان لەبەر خاتری ئەوان و بۆ ڕازی بوونی ئەوان دەکرد) سەیر بکەن و بزانن هیچ پاداشتێکتان دەدەنەوە لەسەر ئەو کردەوانەی کە بۆتان دەکردن.

هەر لەبەر ئەو ترسە گەورەیە بووە کە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەرو (ﷺ) شوێن کەوتوانیان و زانایان و پیاوچاکان زۆر ترساون لەو فیتنەو ئاشووبە ترسناکە، نموونە لەسەر ئەمە، ئەم نموونانەی لای خوارەوەیە:

أ. خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿وَٱلَّذِينَ يُؤۡتُونَ مَآ ءَاتَواْ وَّقُلُوبُهُمۡ وَجِلَةٌ أَنَّهُمۡ إِلَىٰ رَبِّهِمۡ رَٰجِعُونَ ٦٠﴾ (المؤمنون: ٦٠).

واتە: ئەوانەی کە دەبەخشن لە زەکات و خێرو کردەوەی چاکە دەکەن، دڵیان دەترسێت نەوەکو لێیان وەرنەگیرێت، چونکە ئەوانە بێگومانن لەوەی کە بۆلای پەروەردگاریان دەگەڕێنەوە.

دایکی ئیمانداران خاتوو عائیشە (رضي الله عنها) فەرمووی: ﴿يا رسولَ الله (ﷺ): أَهُوَ الذّي يَزني، ويَسرِق، ويَشرَبُ الخَمرَ؟ قال: لا يا بِنت أبي بَكرٍ (أو يا بنت الصِّدِّيق)

---

[٤٥] أحمد في المسند ٥/٤٢٨، وصححه الألباني في صحيح الجامع ٢/٤٥.

وَلكِنَّهُ الرَّجلُ يَصومُ، وَيَتَصدَّقُ، وَيُصَلّي وَهُوَ يَخافُ ألاّ يُتَقبَّل مِنهُ﴾[٤٦]. **واته: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) ئایا ئەوە کەسێکە زینا دەکات، دزی دەکات، مەی دەخواتەوە؟ (تا لەوە بترسێت کردەوەکانی لیّ وەرنەگیرێت)، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: نەخێر ئەی کچی أبوبکر (یان کچی ڕاستگۆ) ئەوە پیاوێکە (موسڵمانێکە) ڕۆژوو دەگرێت، زەکات دەدات و خێریش دەکات، نوێژ دەکات، بەڵام لەوە دەترسێت لێی وەرنەگیرێت.**

ب. ابن أبي مليكة (رضي الله عنه) **دەفەرموێت:** ﴿أدركتُ ثَلاثينَ مِن أصحابِ النَّبيِّ (ﷺ) كُلُّهم يَخافُ النِّفاقَ عَلى نَفسِهِ وَما مِنهُم أحَدٌ يَقولُ: إنَّهُ عَلى إيمانِ جبريل وَميكائيل﴾[٤٧].

واته: گەیشتم بە سی کەس لە هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) هەموویان لە دووڕوویی دەترسان لە نەفسی خۆیان، وە لە گەڵ ئەم ترسەیان لە دووڕوویی و ڕیاکردن کەسیان باوەڕیان وانەبوو کە ئیمانیان وەکو ئیمانی (جبريل وميكائيل)**ـە، چونکە** (جبريل وميكائيل)**و ئەوانی تر پارێزراون لە گوناە و تاوان، ترسیان لەسەر نییە بە پێچەوانەی هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) کە ترسی تاوان و ڕیایان هەیە**[٤٨].

ج. إبراهيم التيميّ **دەفەرموێت:** ﴿ما عَرَضتُ قَولي عَلى عَمَلي إلاّ خَشيتُ أن أكونَ مُكَذِّبًا﴾[٤٩].

---

[٤٦] ابن ماجه، كتاب الزهد، باب: التوقي في العمل، ١٤٠٤/٢، برقم ٤١٩٨، والترمذي، كتاب تفسير القرآن، بابٌ: ومن سورة "المؤمنون"، ٣٢٧/٥، برقم ٣١٧٥، وصححه الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة برقم ١٦٢، وفي صحيح ابن ماجه، ٤٠٩/٢.

[٤٧] رواه البخاري معلقًا مجزومًا به، قال ابن حجر: وصله ابن أبي خيثمة في تاريخه. انظر: فتح الباري ١١٠/١.

[٤٨] **بڕوانە:** عمدة القاري (٢٧٥/١).

[٤٩] البخاري مع الفتح معلقًا ومجزومًا به، قال ابن حجر: وصله ابن أبي خيثمة في تاريخه. انظر: فتح الباري ١١٠/١.

واتە: هیچ کاتێك قسەکانم نەداوە بەڕووی کردەوەکانمدا ئیللا لەوە ترساوم کە من کەسێکی درۆزن بم (واتە: ئەوەی دەیڵێم لەکاری چاکە و فەرمان بە کردنی دەکەم خۆم نەیکەم، یان بە خەڵکی بڵێم کاری خراپە مەکەن کەچی خۆم بیکەم).

د. ئیمامی حەسەن (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرموێت: ﴿ما خَافَه إلاّ مُؤمِنٌ وَلا أمِنَهُ إلاّ مُنافِقٌ﴾(٥٠).

واتە: هیچ لە ڕیا ناترسێت مەگەر ئیماندار، وە هیچ لە ڕیا ئەمین نییە مەگەر کەسێکی دووڕوو.

هـ. ئیمامی عُمر (ﷺ) بە حذیفةی فەرموو: ﴿نَشَدتُّكَ باللهِ هَل سَمّانِي لَكَ رَسولُ اللهِ ﷺ مِنهُم "يَعنِي مِنَ المُنافقينَ"؟ قالَ: لا. وَلا أُزَكِّي بَعدَكَ أحَدًا﴾(٥١).

واتە: ئەی حذیفة سوێندت دەدەم بە خوای پەروەردگار ئایا پێغەمبەر (ﷺ) ناوی منی هێنا لە کۆمەڵی دووڕووەکان یان نا؟ حذیفة فەرمووی: نەخێر، بەڵام دوای تۆ ئەو شایەتییە بۆ کەس نادەم.

و. گێڕدراوەتەوە لە أبوالدّرداء کە فەرموویەتی: ﴿اللّهُمَّ إنّي أعوذُ بِكَ مِن خُشُوعِ النِّفاقِ" قِيلَ: وَما خُشُوعُ النِّفاقِ؟ قالَ: أن تَرى البَدَنَ خاشِعًا وَالقَلبَ لَيسَ بِخاشِعٍ﴾(٥٢).

واتە: ئەی خوای پەروەردگار پەنات پێ دەگرم لە خشوعی دووڕوویی، ووترا: خشوعی دووڕوویی چی یە؟ فەرمووی: دەبینیت کەسێك لاشەی خاش و مل کەچە بەڵام دڵی وانییە (واتە: بە لاشە زۆر مل کەچ و لە خوا ترس دیار بێت بەڵام بە دڵ وا نەبێت).

---

(٥٠) البخاري مع الفتح، وقال ابن حجر: وصله جعفر الفريابي في كتاب صفة المنافقين، وصححه. انظر: الفتح ١١١/١.

(٥١) ابن كثير بنحوه، في البداية والنهاية ١٩/٥، وانظر: صفات المنافقين لابن القيم ص٣٦.

(٥٢) ذكره ابن القيم في صفات المنافقين ص٣٦.

ز.	وە هەروەها لێـی گێڕدراوەتـەوە کـە فەرموویـەتی: ﴿لأَنْ أســتَيقنَ أنَّ الله تَــقَبَّلَ لِي صَلاةً واحِدَةً أَحَبُّ إليَّ مِنَ الدُّنيا وَما فيها، إن الله يقــول:إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ ﴾ (المائدة: ٢٧)[٥٣].

واتە: ئەگەر بێگومان بومایە لەوەی کە خوای پەروەردگار تـەنها یـەك نوێـژێکی لێم وەرگرتووە ئـەوە بەلامـەوە خۆشەویـستتر بـوو لـە هـەموو دونیـاو ئـەوەی کـە تیایدایـە، لەبـەر ئـەوەی خـوای پـەروەردگار فەرموویـەتی: {إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ }واتە: خوای پەروەردگار خێرو چاکە و عیبادەت لەو کەسـانە وەردەگرێـت کـە لـە خوا دەترسن و خۆیان لە خراپەو تاوان بە دوورەگرن.

ح.	عبد الرحمن بن أبي ليلى فەرموویەتی: ﴿أدرَكتُ عِشرِينَ وَمائَةً مِنَ الأنصارِ مِن أصحابِ رَسولِ (ﷺ)، يُسألُ أحَدُهُم عَنِ المَسألَةِ، ما مِنــهُم رَجُــلٌ إلاّ وَدَّ أنّ أخــاهُ كَفاهُ﴾[٥٤].

واتە: گەیشتم بە سەدو بیـست کـەس لـە هـاوەڵانی بـەڕێزی پێغەمبـەر (ﷺ) لـە پشتیوانان، کاتێك پرسیاری بابەتێك لە یەکێکیان بکرایە، هەر یەکێك لەوان حـەزی دەکرد براکەی وەڵامی بدایەتەوە (لە ترسی ڕیا).

٥.	ڕاکردن لە سەرزەنشتی خوای پەروەردگار، چونکە یەکێك لە هۆکارەکـانی ڕیاکردن بریتیە لە ڕاکردن لە سەرزەنشت و گلەیی خـەڵکی، بۆیـە کەسـی ژیـر ئـەو کەسەیە دەزانێت ڕاکردن لە سەرزەنـشتی خـوای پـەروەردگار لـە پێـشترە، لەبـەر ئـەوەی سەرزەنـشتی خـوای پـەروەردگار چـاکە و جوانیـە، هـەروەکو جارێکیـان پیاوێك بـە پێغەمبـەری (ﷺ) ووت: ﴿إنَّ مَدحِي زَينٌ وَذَمِّي شَينٌ، فقــال ﷺ "ذاكَ الله "﴾[٥٥].

---

[٥٣] ذكره ابن كثير في تفسيره ٤١/٢، وعزاه إلى ابن أبي حاتم، والآية من سورة المائدة، الآية: ٢٧.

[٥٤] الدارمي في سننه ٥٣/١، وابن المبارك في الزهد، ١٤٠/١، برقم ٤٩.

[٥٥] أحمد في المسند ٤٨٨/٣، ٣٩٤/٦، من حديث الأقرع بن حابس ﷺ، وإسناده حسن، ورواه الترمــذي

واتە: ئەگەر من ستایشی کەسێکم کرد ئەوا ستایشکراوە لای خوای پەروەردگار، وە ئەگەر من سەرزەنشت و لۆمەی کەسێکم کرد ئەوا سەرزەنشت کراوە لای خوای پەروەردگار، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئەوەی ئەو سیفەتەی تیا بێت تەنها خوای پەروەردگارە، نەوەك تۆ، واتە: ئەو پیاوە مەبەستی ئەوەبوو خۆی هەڵبکێشێت و گەورەیی خۆی دەربخات بەوەی کە ووتی(٥٦).

وە گومان لەوەدانیە ئەگەر بەندەیەکی موسڵمان لە خەڵکی ترساو ڕازیانی کرد بە تورەیی خوای پەروەردگار، ئەوە خوای پەروەردگار تورە دەبێت لێی و وە خەڵکیشی لێ تورە دەکات.

بۆیە ئەی بەندەی موسڵمان ئایا لە تورەیی خەڵك دەترسیت؟ لە کاتێکدا ترسان لە خوای پەروەردگار لە پێشترە ئەگەر تۆ بەندەیەکی ڕاستگۆیت لە ئیمان و باوەڕەکەتدا.

٦. زانین و شارەزا بوونی ئەو کارانەی کە دەبێتە مایەی ڕاکردنی شەیتان، لەبەر ئەوەی شەیتان سەرچاوەی هەموو ڕیاو بەڵاو ناڕەحەتیەکە، بۆیە شەیتانی دوور لە ڕەحم بەزەیی خوای پەروەردگار لە زۆر شت ڕادەکات، لەوانە: بانگ دان، قورئان خوێندن، بردنی سوجدەی قورئان خوێندن (سُجدةُ التّلاوة)، پەنا گرتن بە خوای پەروەردگار لە شەیتان، ووتنی (بِسمِ اللهِ) لە کاتی دەرچون لە ماڵ، وە ووتنی (بِسمِ اللهِ) لە کاتی چوونە ناو مزگەوت لە گەڵ ئەو ویردانەی کە لە سوننەتدا هاتووە، وە بەردەوام خوێندنی ویردەکانی بەیانیان و ئێواران، وە خوێندنی ویردەکانی دوای نوێژە فەرزەکان، وە خوێندنی هەموو ویردە شەرعیەکان (٥٧).

وحسنه برقم ٣٢٦٣.

(٥٦) بڕوانە: تحفة الأحوذي (١٠٩/٩).

(٥٧) بۆ زیاتر شارەزابوون لەم بابەتە، بڕوانە: كتاب مقامع الشيطان في ضوء الكتاب والسنة لسليم الهلالي، کە بەڕاستی کیتابێکی زۆر گرنگ و بە سودە، والإخلاص لحسين العوايشة ص٥٧-٦٣.

٧. زۆر كردنی كردەوە خێرو چاكەكان و پەرستنە نهێنیەكان و شاردنەوەیان، وەكو: شەونوێژ، خێری نهێنی، گریان لە ترسی خوای پەروەردگار لە شوێنێكی تەنیایدا، كردنی نوێژە سوننەتەكان، پاڕانەوە بۆ برایانی موسڵمان بە نهێنی و شاراوەیی، لەبەر ئەوەی خوای پەروەردگار بەندەیەكی لە خوا ترس و شاراوەی خۆش دەوێت، هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) سعد كوڕی أبي وقاص (رضي الله عنه) دەفەرموێت: گوێم لە پێغەمبەری خوا بوو (ﷺ) دەیفەرموو: ﴿إنَّ اللهَ يُحِبُّ العَبدَ التَّقيَّ الغَنيَّ الخَفي﴾[58].

واتە: خوای پەروەردگار بەندەیەكی لە خوا ترسی دەوڵەمەندی شاراوەی خۆش دەوێت (دەوڵەمەند لە دڵ و دەروندا، شاراوە لە كردنی ئەو كردەوە چاكانەی كە باش وایە بە نهێنی بكرێت).

٨. گوێ نەدان بە سەرزەنشت و ستایشی خەڵكی، لەبەر ئەوەی ئەم كارانە نەسودی هەیە و نە زیانیش، بەڵكو پێویستە بەندەی موسڵمان تەنها لە سەرزەنشتی خوای پەروەردگار بترسێت، وە تەنها دڵی بە بەخشش و ڕەحم و ستایشی ئەو خۆش بێت: ﴿ قُلۡ بِفَضۡلِ ٱللَّهِ وَبِرَحۡمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلۡيَفۡرَحُواْ هُوَ خَيۡرٞ مِّمَّا يَجۡمَعُونَ ۝٥٨ ﴾ (يونس: ٥٨).

واتە: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە موسوڵمانان بڵێ: بادڵ خۆش و شادمان بن بە فەزڵ و بەخشش و ڕەحمەتی خوایی (كە ئیسلام و قورئانی پیرۆز و سوننەتە) كە وابوو با تەنها بەوە دڵخۆش بن، دڵخۆشیان بەوە زۆر چاكترو باشترە لە هەموو ئەو سەروەت و سامانەی كە خەڵكی كۆی دەكەنەوە. بۆیە ووتەی زۆربەی زانایانی پێشین لەسەر ئەوەیە كە مەبەست بە ﴿بِفَضۡلِ ٱللَّهِ وَبِرَحۡمَتِهِۦ﴾ قورئانی پیرۆز و سوننەتەكانی پێغەمبەرە (ﷺ).

---

[58] رواه مسلم، كتاب الزهد، ٢٢٧٧/٤، برقم ٢٩٦٥.

دەی کەوابوو ئەی بەندەی موسڵمان پشت هەڵکە لە سوپاس و ستایشی خەڵکی بێ پێویست بە لێی بە وێنەی کەسانی پشت هەڵکردوو لە دنیاو ڕوو کردووە دوارۆژ، هەر کاتێك ئەمەت بۆ کرا و بۆت گونجا ئەوە نییەت پاککردنەوەت بۆ خوای پەروەردگار لەسەرئاسان دەبێت.

موسڵمانی خۆشەویست کاتێك دەتوانیت پشت هەڵبکەیت لە سوپاس و ستایشی خەڵکی: ئەگەر تۆ بە دڵنیایەوە زانیت ستایشی خەڵکی سودت پێناگەیەنێت، وە سەرزەنشتی خەڵکی زیانت پێناگەیەنێت و ناشیرینت ناکات، بەڵکو تەنها خوای پەروەردگار ئەوانەی بە دەستە، بۆیە پشت هەڵبکەیت لە سوپاس و ستایشی ئەوانەی کە ستایشیان جوانت ناکات، وە پشت هەڵ بکە لە سەرزەنشی ئەوانەی کە سەرزەنشتیان ناشیرینت ناکات، وە دەسەڵاتت بەسەر ئەم کارەدا نابێت تەنها بە ئارام گرتن و دڵنیایی نەبێت، بۆیە هەر کەسێك ئارام گرتن و دڵنیایی لە دەستدا، نموونەی وەکو کەسێك وایە کە دەیەوێت گەشتێك بە ناو دەریادا بکات بەڵام بێ کەشتی و پاپۆڕ.

موسڵمانی خۆشەویست سەیری ئەو کەسە بکە کە سەرزەنشت دەکات:

✵ ئەگەر ئەو کەسە کەسێکی ڕاستگۆ بێت لە سەرزەنشتەکەیدا، مەبەستی ئامۆژگاری کردنت بێت، ئەوە تۆ ئەو ئامۆژگارییەی لێ وەربگرە، لەبەر ئەوەی کەم و کورییەکانتی بۆ کۆکردۆتەوەو وەکو دیارییەك پێشکەشی کردویت، بۆیە تۆش لێی وەربگرە.

✵ وە ئەگەر ئەو کەسەی کە سەرزەنشتت دەکات کەسێکی ڕاستگۆ نەبێت لە سەرزەنشتەکەیدا، ئەوە خۆی تووشی درۆ و تاوان کردووە و تۆش سودت لێی بینیوە، لەبەر ئەوەی ئاگاداری کردویتەتەوە لە خراپەکانت لە کاتێکدا خۆت ئاگات لێی نەبووە، وە ئەو تاوانانەی بە بیر هێناویتەتەوە کە خۆت لە یادیانت کردووە.

✵ ئەگەر ئەو کەسەی کە سەرزەنشتت دەکات بە درۆ ئەو سەرزەنشتەت دەکات و بۆتی هەڵبەستووە، ئەوە تۆی موسڵمان ئەگەر ئەو تاوانەشت تیا نەبێت

ئەوە بێگومان هەڵەو تاوانی ترت تێدایە، بۆیە لەم کاتەدا یادی نازو نیعمەتەکانی خوای پەروەردگار بکە بەسەرتەوە کە ئەو کەسە درۆ هەڵبەستە ئاگاداری هەموو کەم و کوڕی و تاوانەکانت نییە، وە ئەو درۆیەی کە بۆت هەڵبەستراوە دەبێتە مایەی سڕینەوەی تاوانەکانت ئەگەر ئارامی لەسەر بگریت و چاوەڕێی پاداشتی خوای پەروەردگار بیت، وە پێویستە بزانیت ئەو کەسە درۆ هەڵبەستە خۆی تووشی تاوان کردووە و خۆی تووشی توڕەیی خوای پەروەردگار کردووە، بۆیە تۆ لەو باشتر بە عافی بکەو لێی خۆش ببە ﴿أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾﴾ (النور: ٢٢).

واتە: ئایا پێتان خۆش نییە و حەزناکەن خوای پەروەردگار لێتان خۆش ببێت و عافتان بکات (بەڵێ)، خوای پەروەردگار زۆر لێخۆش بوو زۆر بەبەزەییە.

٩. یادکردنی مردن و کورتی هیواو ئاوات، خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ ۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ ۖ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ ٱلنَّارِ وَأُدْخِلَ ٱلْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَآ إِلَّا مَتَـٰعُ ٱلْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾﴾ (آل عمران: ١٨٥).

واتە: هەموو نەفس و ڕوح لەبەرێك دەبێت بمرێت، وە لە ڕۆژی دواییدا پاداشت وەردەگرنەوە لەسەر کردەوەکانتان، بۆیە هەرکەسێك لە ئاگری دۆزەخ ڕزگاری بێت و دەر بچێت (ئەگەر بە گاوەڵکێش بێت) و بچێتە بەهەشتەوە ئەوە بێگومان سەرفرازو ڕزگار بووە، وە ژیانی دونیا هیچ نییە تەنها لەزەتێکی کاتی و بەسەر چووی هەڵخەڵەتێنەرە.

وە هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۖ وَمَا تَدْرِى نَفْسٌۢ بِأَىِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾﴾ (لقمان: ٣٤).

واتە: هیچ کەسێك (نەفسێك) نازانێت بەیانی چی دەکات (لە کارو کاسبی و هەڵس و کەوت)، هیچ کەسێك (نەفسێك) نازانێت کەی و لە چی شوێنێك دەمرێت، خوای پەروەردگار زۆر شارەزایە بە ئاشکراو نهێنی هەموو کارەکان.

١٠. ترسان له مردنی دواڕۆژ خراپی، بەندەی موسڵمان دەبێت زۆر بترسێت لەوەی کە کردەوە ڕیاکانی کۆتا کردەوەکانی بێت و کۆتایی ژیانی بێت (بەو کردەوە ڕیاییەوە بمرێت) بۆیە گەورەترین زیان و خەسارەمەندی ئەو کارەیە، لەبەر ئەوەی مرۆڤەکان لە ڕۆژی دواییدا لەسەر ئەو کردەوەیە زیندوو دەبنەوە کە لە دونیادا لە سەری ژیاون و لەسەریشی مردوون، خەڵکی زیندوو دەکرێنەوە لەسەر نییەتەکانیان لە دواڕۆژدا، وە باشترینی کردەوەکان کۆتاییەکەیەتی.

١١. هاوڕێیەتی کردنی کەسانی نییەت پاك و لە خوا ترسان، چونکە کەسانی نییەت پاك و لە خوا ترسان بێبەشت ناکەن لە خێرو چاکە، وە دەبنە پێشەنگ و پێشەوای چاکە بۆت، بەڵام کەسانی ڕیابازو هاوەڵ بڕیاردەران دەتسوتێنن لە ئاگری دۆزەخدا ئەگەر شوێنی کردەوەکانیان بکەویت.

١٢. پاڕانەوەو پەنا بردنە بەر خوای پەروەردگار تا پەنات بدات لە ڕیا، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فێری کردوین ئەم دوعایە بخوێنین، هەر وەك دەفەرموێت: ﴿يا أيُّها النّاس اتَّقُوا هذا الشِّركَ، فإنَّهُ أخفَى من دَبيب النَّمل، فقالَ بَعضُ الصَّحابَة: كَيفَ نَتَّقيه وَهُو أخفَى مِن دَبيب النَّملِ يا رسولَ الله؟ قالَ: قولوا: اللّهُمَّ إنّا نَعوذُ بكَ أن نُشرِكَ بكَ شَيئًا نَعلَمُهُ وَنَستَغفرُكَ لِما لا نَعلَمُهُ﴾[٥٩].

واتە: ئەی موسڵمانان خۆتان بپارێزن لەو شیرك و هاوەڵ بڕیاردانە کە شاراوەترە لە شوێن پێی میروولە، هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویان: چۆن خۆمانی لێبپارێزین لە کاتێکدا شاراوەترە لە شوێن پێی میروولە؟ پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: بڵێن: ئەی پەروەردگارمان پەنات پێدەگرین کە بچوکترین هاوەڵت بۆ بڕیاربدەین و بشزانین، وە پەنات پێدەگرین لەو تاوانەی (شیرکەی) کە ئەنجامی بدەین و نەیزانین .

---

[٥٩] أخرجه أحمد ٤٠٣/٤، وإسناده جيد، وغيره، وانظر: صحيح الجامع ٢٣٣/٣، وصحيح الترغيب والترهيب للألباني ١٩/١.

١٣. بەندەی موسڵمان هەوڵ بدات و حەز بكات كە خوای پەروەردگار یادی بكات لە بیری نەكات، وە پێشخستنی یادی خوای پەروەردگار بەسەر ستایشی بەندەكاندا، ﴿ فَٱذۡكُرُونِيٓ أَذۡكُرۡكُمۡ ﴿١٥٢﴾ ﴾(البقرة: ١٥٢).

واتە: بەردەوام یادم بكەم منیش یادتان دەكەم و لە بیرتان ناكەم.

وە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمودەیەكی قودسیمان لە خوای پەروەردگارەوە بۆ دەگێڕێتەوە كە فەرموویەتی: «أنا عندَ ظَنِّ عَبدِي بِي وَأنا مَعَهُ إذا ذَكَرَنِي، فإن ذَكَرَني فِي نَفسِهِ ذَكَرتُهُ فِي نَفسي، وَإِن ذَكَرَني فِي مَلأٍ ذَكَرتُهُ فِي مَلأٍ خَيرٍ مِنهُم، وَإن تَقَرَّبَ إليَّ شبرًا تَقَرَّبتُ إليهِ ذِراعًا، وإن تَقَرَّبَ إليَّ ذِراعًا تَقَرَّبتُ مِنهُ بَاعًا، وإن أتاني يَمشِي أَتَيتُهُ هَروَلَةً»[٦٠].

واتە: من لە گەڵ گومانی بەندەكەمدام كە پێم دەبات وە لەگەڵیدام كاتێك یادم دەكات (بە زانیاری و دەسەڵات لە گەڵیدایە) بۆیە هەركاتێك ئەو بەندەیەم لە نەفسی خۆیدا یادی كردم، ئەوە منیش لە نەفسی خۆمدا یادی دەكەم، وە ئەگەر یادی كردم لە ناو كۆمەڵێكدا، ئەوە من یادی دەكەم لە ناو كۆمەڵێكدا كە زۆر چاكترو باشترن لەوان، وە ئەگەر ئەو بەندەیەم بستێك لێم نزیك ببێتەوە ئەوە من باڵێك لێی نزیك دەبمەوە (زیاتر بە هانایەوە دێم)، وە ئەگەر ئەو بەندەیەم باڵێك لێم نزیك ببێتەوە ئەوە من هەنگاوێك لێی نزیك دەبمەوە، وە هەر كاتێك ئەو بەندەیەم هات بۆ لام (ڕووی كردە من و عیبادەتی منی كرد) ئەوە من زیاتر لێی نزیك دەبمەوە (بە عیلم و زانیاری و بە هاناوە هاتنی). خوای پەروەردگار پشتیوانمان بێت[٦١].

---

[٦٠] متفق عليه من حديث أبي هريرة رضي الله عنه: البخاري واللفظ له، كتاب التوحيد، ٨/٢١٦، برقم ٧٤٠٥، ومسلم، كتاب الذكر والدعاء، باب الحث على ذكر الله، ٤/٢٠٦١، برقم ٢٦٧٥.

[٦١] بۆ ئەوانەی پێشوو بڕوانە: منهاج القاصدين ص٢٢١-٢٢٣، وە كتاب الإخلاص لحسين العوايشة ص٤١-٦٤، وە الرياء ذمه وأثره السيئ في الأمة لسليم الهلالي ص٦١-٧٢، وە الإخلاص والشرك الأصغر للدكتور عبد العزيز بن عبد اللطيف، ص١٣.

١٤. چاو نەبوون لەو شتانەی کە لە ژێر دەستی خەڵکیدایە، چونکە نییەت پاکی و حەز بوون بە سوپاس و ستایش و حەز بوون بەو شتانەی کە لە لای خەڵکییە لە دڵێکدا کۆ نابنەوە، مەگەر وەکو کۆبونەوەی ئاوو ئاگر، یان بزن مژۆك و ماسی (ئەمانەش مەحاڵن)، بۆیە موسڵمانی خۆشەویست هەر کاتێك نەفست داوای نییەت پاکی لێکردیت ئەوە یەکەمجار ڕوو بکەرە تەماح و سەری ببڕە بە چەقۆی بێئومێد بوون لەوانەی کە لە لای خەڵکی هەن، کاتێك دەتوانی بە ئاسانی تەماح بوون بەو شتانەی کە لای خەڵکی هەیە سەرببڕی، ئەگەر زانیاری و دڵنیاییەکی تەواوت هەبوو بەوەی کە هەر شتێك تۆ حەزت پێیەتی ئیللا بە دەست خوای پەروەردگارە، وە گەنجینەی هەموو کارەکان لە ژێر دەستی خوای پەروەردگار دایە و بە دەست هیچ کەس نییە جگە لەو، وە هیچ شتێك بەدەستت نایەت مەگەر لای خوای پەروەردگارەوە بێت[٦٢].

١٥. زانین و شارەزابوونی بەروبوم و سوودو پاشەڕۆژە چاکەکانی نییەت پاکی لە دونیاو دوارۆژدا، لەو بەروو بوم و سودانە: نییەت پاکی هۆکارە بۆ سەرکەوتنی ئەم ئوممەتە، هۆکارە بۆ ڕزگار بوون لە سزای خوای پەروەردگار، هۆکارە بۆ بەرزی پلەو پایە لە دونیاو دوارۆژدا، هۆکارە بۆ سەلامەت بوون لە سەرلێشێواوی لە دونیادا، هۆکارە بۆ ئەوەی خوای پەروەردگار ئەو بەندەیەی خۆش بوێت و فریشتەکانیش خۆشیان بوێت، هۆکارە بۆ بوونی ناوی باش، هۆکارە بۆ لا چوون و نەمانی تەنگ و چەڵەمەو ناخۆشی دونیاو دوارۆژ، هۆکارە بۆ دڵ ئارامی و هەست کردن بە بەختەوەری ژیان، هۆکارە بۆ بەرگەگرتن و هەڵگرتنی هەموو ناخۆشی و ناڕەحەتیەکان، باوەڕ جوان و ڕازاوە دەکات لە ناو دڵدا، هۆکارە بۆ گیرابوونی پاڕانەوە، هۆکارە بۆ بەدەست هێنانی نازو نیعمەت و موژدەی دڵخۆش کەر لە ناو

---

(٦٢) **بڕوانە**: الفوائد لابن القيم ص٢٦٧-٢٦٨.

گۆڕدا، خوای پەروەردگار پشتیوانی هەموو لایەکمان بێت[٦٣].

بۆیە موسڵمانی خۆشەویست ئەگەر ڕازی بوونی خوای پەروەردگارت دەوێت، ئەگەر سەرفرازی و ڕزگار بوون و خۆشەویستی خوای پەروەردگار دەوێت، ئەوا هەوڵبدە نییەتت پاك بکەوە بۆ خوای پەروەردگار و دوور بکەوەو ڕابکە لە ڕیا.

لە کۆتاییدا داواکارم لە خوای پەروەردگار کە من و تۆو سەرجەم بانگەوازکاران و پێشەوایان و موسڵمانان بە گشتی بپارێزێت لەو تاوان و بەڵا ترسناکە، آمــــــــین.

ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم.

نــــاوەڕۆك

پێشەکی وەرگێڕ ٣

پێشەکی دانەر ٦

بەشی یەکەم: ڕوناکی نییەت پاکی........................... ١٠

باسی یەکەم: تێگەیشتن لە مانای نییەت پاکی........................ ١٠

باسی دووەم: گرنگی نییەت پاکی.................................. ١٢

باسی سێ یەم: پلەو پایەی بەرزی نییەتی باش........................ ١٨

باسی چوارەم: بەرو بووم و سودەکانی نییەت پاکی (الإخلاص)............٢٧

بەشی دووەم: تاریکییەکانی ویستی دونیا بەکاری دوا ڕۆژ................ ٣٠

باسی یەکەم: ترسناکی ویستی بەدەست هێنانی دونیا بە کردنی کاری چاکەی دواڕۆژ... ٣٠

باسی دووەم: جۆری ئەو کارانەی کە بۆ بەدەست هێنانی دونیا دەکرێت...٣٦

---

(٦٣) **بروانە:** کتاب الإخلاص للعوايشة ص٦٤-٦٦.

باسی سێ یەم: ترسناکی و شوێنەوارە خراپەکانی ڕیا.................... ٣٨

باسی چوارەم: جۆر و ردەکارییەکانی ڕیا.................................. ٤٦

باسی پێنجەم: بەشەکانی ڕیاو شوێنەواری خراپی لەسەر کردەوە چاکەکان ٥١

باسی شەشەم: هۆکارو پاڵنەرەکانی ڕیا کردن.........،..................... ٥٥

باسی حەوتەم: ڕێگا چارەی بەدەست هێنانی نییەت پاکی و چارەسەری ڕیا کردن.. ٥٨

ناوەڕۆک ٧٤

لەبڵاوکراوەکانی ماڵپەڕی ئیمان وەن

www.iman1.com

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆنوێ بوونەوەی ئیمان

imanonekurd@yahoo.com